

UNDERSVING
MINISTERIET

2010

Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning

– rapport fra Folkeoplysningsudvalget 2010

Undervisningsministeriet 2010

Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning

- rapport fra Folkeoplysningsudvalget 2010

Produktion: Werner Hedegaard, Undervisningsministeriet, Kommunikationssekretariatet

Korrektur: Tine Munch Schumann, Undervisningsministeriet, Kommunikationssekretariatet

Grafisk tilrettelæggelse og omslag: Rumfang ApS

Omslagsfoto: Scanpix

Fotos: Colourbox

1. udgave, 1. oplag, september 2010: 1.000 stk.

ISBN: 978-87-603-2897-8

ISBN: (WWW) 978-87-603-2898-5

Internetadresse: www.uvm.dk/folkeoplysningsrapport

Udgivet af Undervisningsministeriet, 2010

Bestilles (ISBN 978-87-603-2897-8) hos:

NBC Ekspedition

Tlf. 56 36 40 40, fax 56 36 40 39 eller e-mail: ekspedition@nbcas.dk

Telefontid: Mandag-torsdag 9.30-16.00, fredag 9.30-15.00

eller hos boghandlere

Tryk: Rosendahls Schultz Grafisk

Trykt med vegetabiliske trykfarver på ubestrøget, miljøcertificeret papir

Printed in Denmark 2010

Eventuelle henvendelser af indholdsmæssig karakter rettes til Kommunikationssekretariatet i Undervisningsministeriet, telefon: 33 92 50 57 eller e-mail: pub@uvm.dk

Indhold

1. Velkommen til det nationale folkeoplysningsudvalgs rapport	5
2. Folkeoplysningsudvalgets nedsættelse og kommissorium	7
3. En ny fortælling om folkeoplysning	9
4. Demokratisk medborgerskab	19
5. Folkeoplysningens rolle i forhold til uddannelse, integration og sundhed	29
6. Uddannelse	33
6.1 Realkompetence	34
7. Integration	38
8. Sundhed	43
9. Fleksibel læring	46
10. Afgrænsningen til og samspillet med andre udbydere af læringsaktiviteter	49
10.1 Driftsoverenskomster	49
10.2 VEU-centrene	50
10.3 Biblioteker	51
11. Afgrænsningen mellem kommerciel virksomhed og folkeoplysende virksomhed	53
12. Tilskud til folkeoplysende virksomhed	55
12.1 Forenkling af lokaletilskudsreglerne	55
12.2 Tilskud til det frivillige folkeoplysende foreningsliv	57
12.3 Tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning	58
12.4 Forhøjede tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning	60

13. Øvrige forslag	63
13.1 Tydeliggørelse af reglerne for tilskud til politisk og religiøst ungdomsforeningsarbejde	63
13.2 Flere lokaler og anlæg til folkeoplysningen	64
13.3 Formel og reel brugerindflydelse	65
13.4 Folkeuniversitetet	67

Der er adgang til en række bilagsmaterialer via onlineversionen af denne publikation.

1. Velkommen til det nationale folkeoplysningsudvalgs rapport

Folkeoplysningen, som rummer den folkeoplysende voksenundervisning, det frivillige folkeoplysende foreningsliv, daghøjskoler, Folkeuniversitetet og folkehøjskoler, har aldrig ladet og skal aldrig lade sig styre af hverken tradition, videnskab eller stat, men alene være bevæget af, hvad der i de folkelige møder viser sig som pejlemærker for det gode liv og samfundets demokratiske udvikling. Kernen i folkeoplysningen er den aktive og frivillige deltagelse i fælles aktiviteter.

Ovenstående har været et fælles udgangspunkt for udvalgets arbejde med at besvare kommissoriet, som præsenteres i kapitel 1.

Undervejs i udvalgets arbejde ønskede vi at blive bedre til at formidle de fælles aktiviteters værdi for den enkelte deltager – og ikke mindst den samfundsmæssige merværdi, som folkeoplysningen bidrager med. I kapitel 3 følger “En ny fortælling om folkeoplysningen”, hvor vi med moderne ord forsøger at beskrive folkeoplysningens afgørende kvaliteter og slutter fortællingen med mulige fremtidsscenerier.

I de efterfølgende afsnit behandles de konkrete emner, der er opregnet i udvalgets kommissorium. Kapitel 4 indledes således med betragtninger om “Demokratisk medborgerskab” og følges af konkrete anbefalinger, der dækker første punkt i kommissoriet. På samme vis besvares de øvrige punkter i kommissoriet i de efterfølgende kapitler.

Med konkrete anbefalinger har udvalget ønsket at tydeliggøre, hvor der kan være behov for moderniseringer og ændringer af lovgivningen, ligesom vi med andre anbefalinger har ønsket at tydeliggøre og inspirere til udvikling, der også kan finde sted inden for lovens nuværende rammer. Udvalget forudsætter, at principperne i den nuværende lov bevares, i det omfang der ikke stilles forslag til ændring fra udvalget.

Folkeoplysningens foreninger og voksenundervisning rummer i dag en mangfoldighed af aktiviteter båret af frivillighed. Med præsentation af en række gode eksempler, såvel i rapporten som i et særligt bilag, har vi i udvalget ønsket at udtrykke vores

anerkendelse af allerede igangværende aktiviteter, ligesom vi håber, at de mange gode eksempler kan virke som inspiration for mange.

Rapporten afsluttes med et afsnit om de øvrige forslag, udvalget har stillet.

Drøftelserne i Folkeoplysningsudvalget har ikke begrænset sig til de emner, der er nævnt i rapporten. Udvalget har blandt andet afholdt en deputationsdag, hvor 15 organisationer mødte op og fremlagde deres ønsker til forbedrede vilkår for folkeoplysningen, og afholdt en konference med henblik på at belyse de gode eksempler i folkeoplysningen. Der har i forbindelse med drøftelserne om afgrænsningen til andre udbydere af læringsaktiviteter og afgrænsningen til kommerciel virksomhed været inviteret repræsentanter for VUC, bibliotekssektoren og fitnesssektoren. Derudover har udvalget drøftet følgende emner:

- Nordiske erfaringer
- Ophør af lovfællesskab mellem den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige foreningsliv
- Foreningernes vilkår i kommunerne
- Statistik
- Udlicitering
- Minimumsstandarder for foreningslivet.

2. Folkeoplysningsudvalgets nedsættelse og kommissorium

Folkeoplysningsudvalget blev nedsat af undervisningsminister Bertel Haarder i april 2009.

Folkeoplysningsudvalgets kommissorium

Det er folkeoplysningens kerneopgave at give mennesker redskaber til at begå sig i den tid og det samfund, de lever i, så den enkelte ikke bare bliver en passiv tilskuer til tilværelsen, men i stand til aktivt at leve i et moderne samfund.

I regeringsgrundlaget "Mulighedernes samfund" fremgår det af afsnittet "Demokratisk medborgerskab", at regeringen vil styrke bevidstheden om Danmark som et demokratisk samfund, og at regeringen blandt andet vil tage initiativ til at inddrage højskoler mv. mere aktivt i undervisningsforløb om demokrati.

Regeringen nedsætter på denne baggrund et folkeoplysningsudvalg, der skal se på, hvordan folkeoplysningens samfundsmæssige betydning kan styrkes og synliggøres, så den tillige med foreningslivet i højere grad kan

bidrage til sammenhængskraften og myndiggørelse af borgerne samt til uddannelse, integration, sundhed mv.

Folkeoplysningsudvalgets opgaver er:

- At fremlægge forslag til, hvordan højskolen, folkeoplysningen og idræts- og foreningslivet i højere grad kan medvirke til at styrke demokrati og medborgerskab
- At vurdere afgrænsningsspørgsmål og fremlægge forslag til, hvordan de folkeoplysende organisationer sikres lige vilkår med andre udbydere af læringsaktiviteter
- At vurdere eksisterende fleksible tilrettelæggelsesformer og komme med forslag til, hvordan de kan videreudvikles og anvendes bredere
- At vurdere, hvorledes e-learning kan inddrages i livslang læring
- At vurdere, om rammer og vilkår for det folkeoplysende arbejde er tilstrækkelig fleksible og tidssvarende i forhold til de opgaver, folkeoplysningen forventes at løse i fremtiden, herunder om administrationen af folkeoplysningsloven kan gøres mindre bureaukratisk

- At fremlægge forslag til de fremtidige rammer for folkeoplysningen.

Udvalget forventes at overveje og tilkendegive, om udvalgets vurderinger og forslag giver anledning til, at de gældende lovgivningsmæssige rammer bør søges ændret og hvordan.

Organisering

Undervisningsministeren udpeger formanden for Folkeoplysningsudvalget og eventuelle andre personlige medlemmer.

Folkeoplysningsudvalget sammensættes i øvrigt med:

- 1 repræsentant for Folkehøjskolernes Forening i Danmark
- 2 repræsentanter for Dansk Folkeoplysnings Samråd
- 1 repræsentant for Idrættens Fællesråd
- 1 repræsentant for Dansk Ungdoms Fællesråd
- 1 repræsentant for KL.

Arbejdsformen skal være åben.

Udvalget kan for eksempel afholde konferencer, høringer mv. Andre myndigheder, repræsentanter for det folkeoplysende og kulturelle område, eksperter, internationale organisationers arbejde mv. kan inddrages i arbejdet. Udvalget kan igangsætte særskilte analyser og nedsætte underudvalg på udvalgte områder.

Sekretariatsfunktionen varetages af Undervisningsministeriet.

Økonomi

Forslagene fra Folkeoplysningsudvalget finansieres inden for Undervisningsministeriets eksisterende økonomiske rammer.

Tidsplan

Afrapporteringen fra Folkeoplysningsudvalget skal forelægges for regeringen ultimo 2009. Fristen for aflevering til undervisningsministeren er siden forlænget til medio april 2010.

Udvalgets sammensætning

Udvalgets formand, udpeget af undervisningsministeren:

Jens Stenbæk.

Udpeget af undervisningsministeren:

Ane Kollerup

Marie Bjerre

Preben Staun.

Medlemmer i henhold til organisationsindstillinger:

Helga Kolby Kristiansen, Folkehøjskolernes Forening i Danmark

Per Paludan Hansen, Dansk Folkeoplysnings Samråd

John Meinert Jacobsen, Dansk Folkeoplysnings Samråd

Rune Siglev, Dansk Ungdoms Fællesråd

Malene Carmel, KL

Birgitte Nielsen, Idrættens Fællesråd.

Tilforordnet i udvalget:

Mogens Karbo, KL.

3. En ny fortælling om folkeoplysning

Jeg sidder i et intercitytog på vej fra Odense til København. På bordet foran mig ligger et brev fra Undervisningsministeriet, hvor jeg skal til møde. Overfor sidder to unge piger og taler om deres venner, drømme og fremtidsplaner.

Den ene pige fortæller begejstret om et højskoleophold, hvor hun endelig har fået afklaret, hvilken uddannelse hun vil søge ind på. "På højskolen handler det ikke om eksamen og pensum, men både om at lære noget og blive engageret. Der blev ikke bare dystet på færdige svar som i Trivial Pursuit eller gymnasiet, men også på de spørgsmål, der skulle stilles," siger hun. "En af lærerne forklarede, at det er den afgørende forskel på uddannelse og dannelse. Og dannelse er jo lige præcis dét, som de vil have på de videregående uddannelser," føjer hun til. "Jeg har hørt, at mange dropper ud af deres uddannelser, og jeg tror, det er, fordi de ikke er klar til at tage det ansvar, man får, når man skal tage en uddannelse."

"Det lyder lidt som den efterskole, jeg gik på," afbryder veninden.

"Ja, højskole og efterskole ligner hinanden. Og de ligner også daghøjskoler og aftenskoler. Der kan man nemlig selv vælge, hvad man gerne vil lære. Det er ligesom at gå til håndbold eller være spejder. Det er frivilligt, men man lærer alligevel noget, og så er man sammen med andre om det. På højskolen kaldte de det for folkeoplysning," fortsætter den første pige lettere belærende. "Der skulle være flere af den slags aktiviteter. Folk skal selv tage ansvar for at udvikle samfundet og ikke overlade alt til politikerne. Det bliver mere og mere vigtigt, jo mere vi kommer til at leve i et globalt samfund."

"Er du nu ikke ved at blive lidt for politisk?" udfordrer veninden. "Det er frivilligt, og lad det så blive ved det. Slap nu lige lidt af!"

Folkeoplysning i tilbageblik

Jeg falder hen i mine egne tanker. Folkeoplysning er måske et lidt slidt begreb. Måske er det ikke helt uberegtiget, når den ene pige spørger, hvorfor folkeoplysning nu absolut skal konfronteres med udfordringerne i den moderne, globale virkelighed. I mere

end 150 år har de danske traditioner for folkeoplysning været bærende for samfundets demokratiske udvikling. I Danmark kan vi med rette hævde, at demokratiet ikke kun er en styreform, men også en livsform. Det er det blevet i kraft af de mødesteder eller basale fællesskabsformer, som folkeoplysningen med dens højskoler, aften-skoler og rige foreningsliv har dannet ramme om. Her er det frivilligheden, lysten og den personlige dannelse gennem fællesskab, der driver værket. Demokratisk deltagelse og læring er forbundne som to sider af samme sag. Det er, når man udlever det aktive medborgerskab, at aktiviteterne får kvalitet og lærende merværdi. Man lærer om både sig selv, verden og de andre.

Med sine frivillige fora for demokratisk læring har de danske traditioner for folkeoplysning fra første færd været historiens fødselshjælper. I 1800-tallet var det almuens, der ved egen indsats skulle dannes som et folk, så det repræsentative demokrati kunne udvikles som kernen i et demokratisk folkestyre. Den udvikling kulminerede i det 20. århundrede, hvor det danske velfærdssamfund blev etableret med politisk baggrund i firepartisystemet. Alle kunne enes om et folkeligt Danmark, der på så at sige alle områder var demokratisk reguleret, hvad der vel stadig kan betragtes som noget unikt.

Jeg bliver afbrudt i min indre historiefortælling, da den ene pige rejser sig for at stå af toget. Pigen, som har fortalt om sit højskoleophold, sidder tilbage. Hun tager mobilen frem. "Jeg

må hellere sende hende en sms. Hun blev vist lidt sur og synes, jeg lyder som hendes mor. Det er okay med mig. Hendes mor er leder i vores håndboldklub og virkelig sej. Hun kan få folk op af stolene," fortæller hun.

Jeg nikker og glider tilbage i min tankestrøm: Selvfølgelig må man ikke glemme, at demokrati og fællesskab også er forbundet med uenighed, konflikter, splid og dilemmaer.

Demokratiets udfordringer

Jeg har engang hørt til et foredrag, at når danskere får fortalt, at Churchill har sagt, at demokratiet er den mindst ringe styreform, så mener de, at det skal forstås som en jysk underdrivelse. Det skulle det imidlertid ikke. Konfronteret med krigstruslen havde Churchill behov for at kunne lede og beslutte uden alt for mange demokratiske dikkedarer. Behovet for lederskab er en grundlæggende udfordring for demokratiet – ikke mindst i moderne tid, hvor globaliseringen og den såkaldte vidensøkonomi tydeligvis kræver radikale reformer af en række samfundsforhold. Her kan der i perioder godt komme utakt mellem, hvad politikerne finder nødvendigt, og hvad befolkningen finder ønskeligt.

Og så er der spørgsmålet om frihed og pligt. I et demokrati skal man have lyst til begge dele og kunne se sammenhængen mellem både den lille og den store historie. Det var vist det spørgsmål, der tændte uenigheden mellem de to piger.

Nye livsformer

Foreninger, aftenskoler og højskoler har historisk været grundpiller for dannelsen af et sammenhængende, homogent samfund båret af åndsfrihed og tolerance. Når man deltog i aftenskoleundervisningen eller tog på højskole, blev man bedre til at indtage sin plads, hvad enten det var på arbejde, hjemme eller i fritiden. Også foreningerne bidrog hertil. Gennem det aktive foreningsliv, generalforsamlinger og bestyrelsesarbejde voksede medlemmernes selvbevidsthed, hvad der ansprede til at indgå i de større samfundsmæssige sammenhænge.

I dag er det hele anderledes dynamisk og sammensat. Mange må pendle til arbejde, og barndommens gade er forsvundet, når børn og unge skal køres til idræt, sport og anden foreningsaktivitet. Den blanding af forskellige befolkningsgrupper, der tidligere prægede nærområderne, er mange steder gået tabt. Forskellighed er i dag snarere en kilde til grænser og konflikt end til social sammenhængskraft og ny gensidig læring. Vi ser stigende tendenser til ghettodannelser i såvel vækst- som randområder.

Regeringens globaliseringsråd spidsformulerede tidens udfordringer som et spørgsmål: Hvordan kan man på én gang sikre såvel vækst som social sammenhængskraft?

Gad vidst, hvilken virkelighed aftenskoleundervisningen nu kvalificerer til? Aftenskolerne har været pionerer for mange uddannelsesaktiviteter, der har været af afgørende betydning for såvel den enkelte borgers livskvalitet

som den samlede samfundsudvikling. Det ser man alene af den række af initiativer, der er blevet overtaget af det formelle system under selvstændig lovgivning – for eksempel specialundervisning for voksne, ordblindeundervisning, folkeskolens afgangsprøver til voksne samt danskuddannelse til udlændinge og beskæftigelsesfremmende tiltag over for ledige.

Også idrætsforeningernes arbejde har vundet hævd. I dag integreres idræt i mange læringsmæssige sammenhænge, da såvel erfaringer som forskning har vist, at fysiske udfordringer er befordrende for læring. Idrætsforeningernes organisatoriske ramme har givet unikke muligheder for, at alle danskere uanset evner og indkomst har kunnet dyrke idræt. Tænk, hvis staten skulle have forestået alle de aktiviteter. Det ville både have været for dyrt og for dårligt. Interesse, frivillighed og engagement er nu engang den bedste motor. Det viser de mange frivillige børne- og ungdomsorganisationer også.

“Det er genialt med mobilen og internettet,” siger pigen pludselig, og som om hun kunne læse mine tanker om de mange opbrud i de moderne livsformer, fortsætter hun med at sige: “Nu kan man mødes uden at være samme sted. På internettet kan der pludselig opstå nye fællesskaber om vigtige ting. Så er det med at kunne flytte teltpælene.”

En ny fortælling?

“Gid det var så let,” siger jeg. “Jeg sidder netop her med et brev fra Undervisningsministeriet, der har

bedt mig være pennefører på en ny fortælling om folkeoplysning. Den har jeg forgæves skrevet på i nogen tid.

Derfor lyttede jeg vist lidt mere interesseret til jeres snak, end det er normalt i toget. Jeg fornemmede, at der i dine historier – og vist egentlig også i din venindes – var noget af den energi og alvor, som jeg mangler i mit oplæg. Jeg har svært ved at se folkeoplysningens rolle i det globale samfund, og jeg savner helt klart nogle moderne ord, der kan beskrive de afgørende kvaliteter.”

Hun sender mig et spørgende blik, så jeg fortsætter:

“Kernen i folkeoplysning er den aktive og frivillige deltagelse i fælles aktiviteter. Det var netop, hvad din veninde sagde, mens du også ville diskutere folkeoplysningens samfundsmæssige rolle. Begge dimensioner er vigtige. Uden at være alt for højtidelig er det netop, hvad der altid har været grundprogrammet i det folkeoplysende arbejde. Folkeoplysningen har aldrig ladet sig styre af hverken tradition, videnskab eller stat, men alene været bevæget af, hvad der i de folkelige møder viser sig som pejlemærker for det gode liv og samfundets demokratiske udvikling. Folkeoplysningen bygger på, at den gensidige anerkendelse giver selv-tillid, og at det gensidige ansvar giver den selvagtelse, der er medborgerskabets inderste væsen.

Den traditionelle folkeoplysning, “Folkeoplysning Classic”, udfoldede sig i et relativt sammenhængende samfund. Jo mere den enkelte blev oplyst

og på den måde sat i frihed, jo stærkere blev den sociale sammenhængskraft,” fortsætter jeg. “Men det begyndte at gå i opløsning allerede i 1960’erne, hvor landbo- og håndværkerkulturens forestilling om historisk kontinuitet blev erstattet af industrisamfundets ønske om vækst ...”

“Kan du ikke speede lidt op?” siger hun. “Det der er jo baggrunden for, at jeg selv kan vælge, hvad jeg vil arbejde med og i det hele taget engagere mig i.” “Jo,” svarer jeg. “Men samfundets forskellige medlemmer og institutioner bliver rådvilde, som du også gjorde, da du skulle vælge uddannelse. Der kommer utakt i hele samfundsudviklingen. Vi står i dag i en kamp om roller, arbejds- og opgavefordeling, indhold, arbejdsområder, begreber osv. Det er selve den samfundsmæssige arbejdsdeling, der er blevet usikker.”

“Ja,” siger hun så. “Det er jo den slags modsætninger, der skaber udvikling.”

“Men det går ikke altid så let, som du tror,” svarer jeg. “Når vi kigger på folkeoplysningsområdet, er det ikke helt forkert at sige, at vi nu er i den situation, at aftenskoler, biblioteker, ja, også folkekirken, ikke længere supplerer hinanden ud fra folkeoplysningens grundlæggende idéer, men snarere konkurrerer indbyrdes. Flere af dem udbyder på flere områder nu nogenlunde de samme aktiviteter, og her blander repræsentanter fra det formelle uddannelsessystem som for eksempel VUC sig også – for slet ikke at tale om kommercielle spillere som netcaféer og lignende.

Også foreningsidrætten udfordres af kommercielle centre og selvorganiseret idræt. Den tidligere klare deling mellem marked, stat og civilsamfund er blevet grumset. Det giver ikke bare ressourcspild, men truer også med at sænke kvaliteten af, hvad der udbydes. Og man går glip af den forpligtende sociale og socialiserende ramme, som foreningsformen giver. Skal det være værdigrundlaget, markedsforholdene eller tilskudsordningerne, der bestemmer kursen? Og hvad bliver der tilbage af det frivillige, samfundsskabende engagement?”

“Hvis det er rigtigt, hvad kan man så gøre ved det?” spørger hun.

De officielle svar

“Vores politikere har svaret ved for det første at satse på bæredygtighed eller større enheder. Det har vi set med kommunesammenlægningerne og i fusionerne af sygehuse, uddannelsesinstitutioner, politi, skat osv. Ræsonnementet er, at der skal en vis størrelse og såkaldt kritisk masse til for at matche de nye, globale udfordringer. Der er blevet lagt vægt på strategisk ledelse,” siger jeg. “Og der er ble-

vet stillet overordnede krav om kvalitet og innovation, da det ikke længere er muligt på forhånd at forudse, hvad der er brug for i morgen. Det eneste sikre er, at der kræves fornyelse og forandring. Alene af økonomiske årsager må der findes nye løsninger på så at sige alle områder.”

“Det lyder da umiddelbart som et ideelt landskab for de mange folkeoplysere, der jo, som vi var inde på før, er indstillet på at flytte teltpælene,” afbryder hun.

“I de folkeoplysende organisationer er man ikke umiddelbart begejstret for tidens mange formelle styresystemer,” svarer jeg. “De strider nemt mod de uformelle og frivillige relationer, der altid – ud over vedtægter og lignende – har været bærende.”

Nye netværk

“Du skal ikke tage dig af, at jeg sidder med min computer,” afbryder hun. “Jeg hører fint, hvad du siger, men jeg leder lige efter nogle nye svar. Og jeg tror faktisk, at jeg har fundet noget på internettet. Det er en invitation fra Århus, hvor en aftenskole i samarbejde

med Natur og Ungdom har indkaldt til møde i Folkeoplysningens Hus om at gøre byen CO₂-neutral. Der har også været plancheudstillinger på biblioteket, og man venter nu på svar fra en daghøjskole, om de også vil være med i samarbejdet. Ja, Ældresagen er vist også inviteret med. Det er en sag, der går på tværs af generationerne, og hvem vil ikke gerne gøre noget for børnebørnene, skriver en kvinde.”

“Det er virkelig spændende, det her,” fortsætter den unge pige. “Folk løser jo selv alle de problemer, som du forgæves sidder og bakser med derhjemme. Her skriver en idrætsforening om et internationalt stævne, der netop er løbet af stablen med 500 deltagere, hvoraf de fleste var privat indlogeret. Foreningens formand skriver, at de i det hele taget er meget optagede af at skabe nye relationer og netværk. I foreningen støtter de nu også den selvorganiserede idræt, ligesom sundhed, uddannelse og integration er kommet på programmet med interesse for både skoler og børnehaver. Men foreningsperspektivet er det stabile holdepunkt, og det skal det også være fremover, skriver han.”

“Jeg tror, du har fat i noget der,” siger jeg. “Udfordringen består i, at aktørerne skal bevare forskelligheden, når de arbejder på tværs og indgår i nye netværk. Ellers skabes der bare mere af det samme frem for noget nyt og innovativt spændende.”

“Har vi her nogle bud på, hvad fremtiden kan byde på? Det er vist sådan, moderne scenarier bliver til. Måske vi så har fundet løsningen på din skrive-

opgave,” siger hun smilende: “Jeg kan ikke lide tanken om, at jeg skulle være født uden en folkeoplysende fortælling, sådan som du siger. Vi må kunne finde på nogle forskellige fremtidsmuligheder – du begynder.”

1. Ny guldalder

“De folkeoplysende aktører kan fortsætte deres virksomhed som hidtil og måske endda sætte deres lid til, at den moderne politiske satsning på kvalitet og innovation for alvor vil åbne samfundets øjne for de folkeoplysende kvaliteter. Det er i de folkelige møder, at den innovative kraft ligger. Det er jo merværdien: At der kommer mere ud af det, end man på forhånd kan forudse. Hvis det lykkes, vil ikke bare folkeoplysningen, men også det danske samfund gå en ny guldalder i møde. Jo flere der kommer her omkring, jo færre frafald vil vi se på uddannelsesinstitutionerne, ligesom integrationen bliver bedre, det vil sige både hurtigere og mere reel for alle parter. Befolkningens generelle livskvalitet vil øges, både hvad angår viden og sundhed og socialt velvære.”

Pigen lytter interesseret, men siger så: “Du har lige fortalt, at der ikke længere er den samme sammenhængskraft i samfundet. Det taler vel imod en sådan ny guldalder for folkeoplysningen? Det vil gøre det vanskeligt for de mange folkeoplysende aktiviteter at følge med samfundsudviklingen. Den folkeoplysende fremtid vil så afhænge af tilfældige samtaler på gaden eller i toget som her, og det er vist ikke holdbart i længden?”

2. Randområde

“Nej,” siger jeg. “Og det ville føre til det andet mulige scenarie, som vi kunne karakterisere som “randområde”. Den moderne samfundsudvikling kører lige så stærkt som toget her, og hvis man ikke er med i køreplanen, så kan man kun pippe lidt tilfældigt med som “blind passager”. Der vil ikke længere være et stærkt folkeoplysende supplement til formelle uddannelser, ligesom de frivillige foreningers aktiviteter sandsynligvis vil blive overtaget af kommercielle udbydere.

Det vil givetvis gøre dem både dyrere og dårligere, da de vil blive betragtet som serviceydelser frem for som tilbud om deltagelse i gensidigt forpligtende fællesskaber. De folkeoplysende aktiviteter vil overleve som mere eller mindre tilfældige lommer i samfundsudviklingen, og de vil være uden den samfundsmæssige pondus, der i et folkeoplyst demokrati altid må være det sociale engagements inderste væsen. Vi er socialt engagerede, fordi vi er demokratisk lærende.”

3. Medløb

“Noget tyder på, at vi skal tænke på nye tiltag og fornyelse. Hvis de folkeoplysende aktører vil efterligne udviklingen på det private og det offentlige område, skal de skabe større enheder. Tror du, at man vil begynde at fusionere for at blive mere magtfulde?” siger hun.

“Man kunne satse på landsdækkende programmer og kampagner, som det er

nemt at måle effekten af. Og så kunne man satse på særlige laboratorier for at udvikle den folkeoplysende pædagogik. Det gør de store virksomheder allerede. Tror du, at det er en mulig vej frem?” spørger hun med et skælmisk blik.

“Nej, dette scenarie er traditionelt ikke gangbart på folkeoplysningsområdet, hvor alle parter stærkt og stolt hævder egne værdier og særkende,” svarer jeg.

“Men tænk,” fortsætter hun, “hvis der blev leget videre med tankerne om magtfulde spillere, der bygger på kvalitetene i den traditionelle folkeoplysning ... Nå, så er vi i Valby. Her har Valby Langgade faktisk bevaret meget af den mangfoldighed, som du har rost ved den traditionelle folkeoplysning. Men der er jo også kommet et moderne storcenter, Spinderiet, hvor det er populært at gå hen, ligesom bydelen trækker mange nye og forskellige mennesker til gallerier osv.

Måske er Spinderiet den kommercielle verdens svar på DGI-byen? Hvem lærer egentlig af hvem i den moderne virkelighed? Skal mottoet for det sidste scenarie så ikke være: Folkeoplysning som foregangsaktivitet?”

4. Folkeoplysning som foregangsaktivitet

“I så fald,” forsøger jeg, “kan folkeoplysningen indgå rummelige samfundsmæssige kontrakter eller aftaler. Folkeoplysningens aktører agerer allerede i dag med en form for offentlig forpligtelse. Tag for eksempel daghøj-

skolerne, som i kommunalt regi arbejder med at motivere deres kursister til læring og uddannelse, samtidig med at de giver dem demokratiske kompetencer.

Sådanne kontrakter skal tage udgangspunkt i, at det er gennem frivillig deltagelse, at den enkelte får ejerskab til processen. Og de skal understøtte det formål om demokratisk dannelse og medborgerskab, som folkeoplysningen i forvejen har, men tydeliggøre det for både folkeoplysningens aktører og det øvrige samfund. Begge parter vil kunne lære af det ved at få øje på "hullerne i osten", som det er blevet udtrykt af en aftenskoleleder. Med det mente han, at man kan bruge nogle af de nye styresystemer i et lærende og selvlærende øjemed frem for blot bureaukratisk kontrollerende.

Som du læste på internettet, kan det folkeoplysende og demokratisk dannede arbejde kombineres med samfundsmæssige udviklingstemaer som for eksempel sundhed, integration og uddannelse."

"Hvis der skal laves kontrakter eller aftaler," siger hun, "skal de vel baseres på principper, der på én gang giver mere samlet styrke og lokal åbenhed?"

"Måske kunne man oprette et moderne videnscenter for folkeoplysning, sådan som de frie skoler nu har fået et," fortsætter jeg. "Videnscentrene er placeret på de regionale professionshøjskoler, og de indsamler, forsker i og dokumenterer, hvad der karakteriserer den viden og læring, som aktiviteterne bærer med sig. For eksempel, at når

der er tale om en folkeoplysende aktivitet, kommer der tit mere ud af det, end man på forhånd kan forudse. Det skyldes det demokratiske møde. I den moderne uddannelsespolitik kaldes det nu innovation, og de innovative processer tænkes at kunne opstå, når forskellige parter indgår partnerskaber med henblik på at lære af hinanden."

"Så er vi jo fremme ved de nye netværk og partnerskaber, som jeg fandt til dig på internettet," siger hun. "Min veninde har været aktiv i FDF i flere år. Hun fortalte, lige før du kom ind i toget, at FDF overvejer at lave en ny organisation, som baserer sig på netværk. Kunne det ikke også være noget af det, det handler om?"

"Jo," svarer jeg. "Folkeoplysningens aktører skal genopfinde sig selv i nye partnerskaber. Der skal udvikles incitamentsstrukturer, som respekterer det særlige værdigrundlag for folkeoplysning, men samtidig understøtter dannelsen af nye netværk og samarbejdsaftaler. Foreningsbegrebet skal fortsat stå stærkt, men også kunne imødekomme de nye krav om fleksibilitet, åbenhed og tilgængelighed, sådan som vi for eksempel har set det i idrætsforeningerne. Det er vigtigt, at man kan samle op på og støtte, hvad der hele tiden opstår mere eller mindre spontant og selvorganiseret.

I praksis bliver det ikke helt let. Er det for eksempel på centralt plan, at de nye kontrakter eller aftaler skal indgås, eller er det snarere på lokalt plan – eller måske begge dele, og hvordan finder vi balancen?" følger jeg lidt tøvende til.

“Men det er jo en generel samfundsmæssig udfordring, hvis jeg ellers har forstået dig ret,” afbryder hun temmelig bestemt. “Og så vil det da kun være godt, hvis de folkeoplysende aktører blander sig og bidrager aktivt til løsningerne. Det er vel også en del af deres demokratiske forpligtelse – eller hvad?”

“Så er vi på Hovedbanen, og nu skal jeg videre til et møde i Ungdommens Røde Kors,” siger hun. “Det var hyggeligt at møde dig. Du får lige min USB, hvor der er en kopi af hovedpunkterne i vores samtale – og med de links til fremtiden, som jeg læste for dig. Du kan tage dokumentet med til mødet i Undervisningsministeriet. Nu har vi drøftet mulige udviklingsscenarier, men det er jo op til folk selv at finde ud af, hvilken vej de vil gå. Det er i hvert fald vilkåret for mig og min generation.

Demokratiet er dobbelt. Der er nogle folkevalgte, som sætter overordnede mål og rammer, og hvis de er dygtige, kan de også fortælle nogle gode historier. Men det er os som aktive borgere, der fortæller historierne færdig og giver dem kvalitet. Det kan du godt sige til mødet. Hov, jeg glemte at sige, at

du på USB'en også kan se nummeret på min mobil. Det kunne jo være, at der efter mødet skulle sendes en sms – til os, de kommende generationer!”

4. Demokratisk medborgerskab

Demokrati betyder, at folket selv bestemmer over de fælles prioriteringer og samfundets udvikling.

Demokrati, eller folkestyre, som vi siger i Danmark, forudsætter, at der kontinuerligt er en kvalificeret og engageret debat om samfundets indretning og forholdene for den enkelte borger og fællesskabets udvikling. Demokratiet passer ikke bare sig selv, men styrkes vedvarende af viden, oplevelser og engagement. Det indebærer en fordring til den enkelte om at anerkende de samfundsmæssige spilleregler, der knytter sig til demokrati som styreform, og levende indgå i og bidrage til samfundslivet.

Demokratisk medborgerskab er derfor både en mulighed og en forpligtelse. En mulighed for at udvikle, efterse og udfordre samfundet med stadigt blik for de paradokser, som det måtte indebære, og en forpligtelse til at være med til at påvirke retningen.

Udviklingen af demokratisk medborgerskab trækker spor tilbage til oplysningsfilosoffernes dannelsesidealer om "det hele menneske" og frem til etable-

ringen af det moderne videnssamfund. Traditionen i det danske uddannelses-system bygger på tanken om, at uddannelse og dannelse går hånd i hånd. Demokratisk medborgerskab og demokratisk medleven er baseret på grundlæggende værdier som dialog, rummelighed, åbenhed, accept, respekt og kritisk engagement.

Samfundet rummer en række institutioner/praksisfællesskaber, hvor der via oplysning, uddannelse, dannelse og socialisering foregår en læring, som bidrager til samfundets sammenhængskraft gennem udvikling af demokratiske medborgere, der bidrager til de fælles samfundsmæssige anliggender.

I dag er der primært fokus på viden, som er formelt kompetencegivende, og som indgår i det formelle uddannelses-system. Den store udfordring er at fastholde den kobling, der traditionelt har været mellem uddannelse og dannelse, hvor anerkendelsen af den enkeltes erfaring ses som en afgørende indsigt i dannelses- og uddannelsesprocessen. Dannelsesprocessen fordrer således, at der sættes fokus på det fælles og det

folkelige, og at der kræves tænksomt medspil og kritisk modspil fra den enkelte. Dette har traditionelt været en opgave for de folkeoplysende organisationer og foreninger.

At folkeoplysning spiller en væsentlig rolle i udviklingen af et samfund med stærke demokratiske medborgere, skyldes flere faktorer:

- Folkeoplysning bygger på frivillig deltagelse og anerkender den enkelte medborger som ligeværdig.
- Folkeoplysning giver rum for erfaringsudveksling, skaber åbne dialoger om fælles anliggender og inddrager den livserfaring, som er afgørende for at udvikle det fælles.
- Folkeoplysning medvirker til den enkeltes læring og udvikling og fokuserer på kvaliteten af mødet mellem underviser og elev – og mellem træner, leder, instruktør og medlem.
- I folkeoplysende voksenundervisning udgør uddannelse og dannelse et parløb, hvor faglighed og kompetencetilegnelse integreres med livsoplysning og holdningsudvikling.
- I folkeoplysende foreninger udvikles forståelse for demokratisk medleven, kulturel forskellighed, anerkendelse af individets rettigheder og pligter samt konkrete erfaringer med involvering i større fællesskaber.

Det danske samfunds sammenhængskraft udfordres af både individualisering, privatisering og stadig større kulturel mangfoldighed. Folkeoplysning kan gøre den stigende diversitet til en styrke for det demokratiske medborgerskab – både nationalt og lokalt.

Når samfundet og forståelsen af det fælles ændrer sig, udfordres folkeoplysningens rolle, frivilligheden og rækkevidden af det demokratiske medborgerskab. Derfor bør folkeoplysningsarbejdets fokus på den ene side skærpes og målrettes, så den brede, folkelige debat ikke fragmenteres med risiko for mindre alsidighed og mindre rummelighed til følge. Og på den anden side bør folkeoplysningsarbejdet tænkes i nye sammenhænge, så det kan blive til glæde for flest mulige.

Det er imidlertid afgørende, at hvis folkeoplysningens aktører skal kunne spille en styrket rolle med hensyn til demokratisk dannelse og medborgerskab, må de værdier, folkeoplysningen repræsenterer, også tillægges betydning i bredere samfundsmæssig og politisk sammenhæng.

Folkeoplysningslovens formålsbestemmelse

Formålsbestemmelserne i folkeoplysningsloven fremgår af lovens §§ 1, 7 og 14 for den frie folkeoplysende virksomhed samt § 45a for daghøjskoler og § 46 for Folkeuniversitetet.

§ 1 lyder således: “Lovens afsnit I skal med respekt for forskellige holdninger sikre offentlige tilskud mv. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag.” Daghøjskoler samt Folkeuniversitetet er således ikke i dag omfattet af formålsbestemmelsen i folkeoplysningslovens § 1.

Forslag 1:

Formålsparagrafferne i folkeoplysningsloven ændres, så demokratisk medborgerskab indskrives direkte i de formålsbestemmelser, loven omfatter. Derudover udvides § 1, så den også gælder på daghøjskoleområdet og for Folkeuniversitetet.

Uddybning: Af lovbemærkningerne til § 1 fremgår blandt andet: “Formålsbestemmelserne sætter folkeoplysningen ind i en overordnet samfundsmæssig, historisk, kulturel og social sammenhæng, hvor grundelementerne i det folkeoplysende trækkes frem. Her tænkes for eksempel på demokratiforståelse og aktivt medborgerskab, hvor den enkelte føler sig forpligtet over for andre borgere og over for fællesskabet og forholder sig aktivt til andre.”

Som lovbemærkningerne viser, er demokratisk medborgerskab allerede i den nuværende lov et formål med aktiviteterne. Selve formuleringen fremgår imidlertid alene af lovbemærkningerne. Tilsvarende gør sig gældende for §§ 7 og 14 og de tilhørende lovbemærkninger. Ved at indskrive demokratisk medborgerskab direkte i lovtæksten tydeliggøres folkeoplysningsens demokratiske forpligtelse. Derved understreges de demokratiske perspektiver i de folkeoplysende aktiviteter.

Daghøjskolernes formålsparagraf, § 45a, er ikke identisk med formålsparagraffen for den folkeoplysende

voksenundervisning. Demokratisk medborgerskab er en vigtig del af daghøjskolernes virke, hvorfor det bør tydeliggøres, at det er en forpligtelse for daghøjskolerne.

I folkeoplysningslovens § 46 formuleres følgende om Folkeuniversitetets formål og opgave: “Formålet med Folkeuniversitetets virksomhed er gennem folkeoplysende undervisnings- og foredragsvirksomhed at udbrede kendskabet til forskningens metoder og resultater.” Folkeuniversitetets opgave er folkelig formidling af forskningens metoder og resultater. Det er hovedformålet og skal fortsat være det. Folkeoplysningsudvalget betragter det imidlertid også som en opgave for Folkeuniversitetet at medvirke til at styrke demokrati og medborgerskab, akkurat som den øvrige folkeoplysning gør det.

En kommunal politik og strategi for den folkeoplysende virksomhed

Kommunerne bør i en tidssvarende folkeoplysningslov forpligtes til at udarbejde en folkeoplysningspolitik i et samarbejde med brugerne. Folkeoplysningspolitikken udvikles løbende og er et dynamisk redskab i forhold til at udvikle og understøtte aktiviteterne på folkeoplysningsområdet. Voksenundervisningen og det frivillige foreningsliv skal fortsat bidrage til lokal sammenhængskraft, demokratisk medborgerskab, oplysning og læring.

Forslag 2:

Kommunerne forpligtes til at udarbejde en politik og strategi for den folkeoplysende virksomhed.

Politikken skal tage udgangspunkt i:

- Målsætninger for borgernes deltagelse i folkeoplysende voksenundervisning og folkeoplysende foreningsaktiviteter
- Ressourcer og rammer for den folkeoplysende voksenundervisning og den folkeoplysende foreningsaktivitet, herunder særligt fokus på de fysiske rammer set i lyset af udviklingen i befolkningens aktivitetsmønstre
- Samspil og sammenhæng mellem støtteberettigede folkeoplysningsaktiviteter og selvorganiserede grupper og aktiviteter,

herunder rammer for kommunal udviklingspulje

- Samspil mellem den folkeoplysende virksomhed og øvrige politikområder som eksempelvis kulturpolitik, handi-cappolitik og sundhedspolitik, herunder muligheder for partnerskaber med frivillige aktører fra folkeoplysningsområdet
- Afgrænsning af folkeoplysningsaktiviteter i forhold til tilgrænsende aktiviteter i regi af kommercielle udbydere, biblioteker, formelle uddannelsesinstitutioner mv.

Politikken omsættes i konkrete strategier og handleplaner.

Uddybning: Formålet med at forpligte kommunalbestyrelsen til at udarbejde en folkeoplysningspolitik er at sikre en bevidst og planlagt udvikling af de rammer, som de folkeoplysende aktører agerer inden for. Derudover er der behov for en kommunal politik på området.

En sådan politik og strategi vil fremme demokratisk medborgerskab og samarbejdet mellem folkeoplysningens mange aktører og grupper. Det vil styrke nærdemokratiet og via kravet om brugerindflydelse og formelle strukturer for inddragelse af borgere og folkeoplysningens lokale aktører give det lokale demokratiske medborgerskab en konkret karakter, der i sig selv vil kunne samle de nye større kommuner. Forslaget rører ikke ved den

nugældende kommunale forpligtelse til at understøtte aktiviteter i forhold til de selvorganiserende grupper, men giver mulighed for inddragelse af dem og dermed (op)finde andre støttemuligheder til dem. Eksempelvis en art iværksætterstøtte.

Det er ikke hensigten med folkeoplysningspolitikken, at kommunerne i den forbindelse skal pålægges øgede udgifter til den folkeoplysende virksomhed.

En kommunal folkeoplysningspolitik må tænkes sammen med de politikker, kommunen i øvrigt udarbejder, så det sikres, at der er sammenhæng på tværs.

Nationalt videnscenter for den folkeoplysende virksomhed

Folkeoplysningen bidrager til at løse nogle af de udfordringer, samfundet står over for, ligesom folkeoplysningen er med til at styrke det demokratiske medborgerskab. Den erfaringsopsamling, der finder sted, er imidlertid langt fra optimal, og der kan gøres mere for at drage nytte af og videreformidle de gode eksempler.

Forslag 3:

Der etableres et videnscenter for den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige børne- og ungdomsarbejde. Videnscentrets opgaver er blandt andet at følge, diskutere og stille forslag til kvalitetssikring og dokumentation af den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige børne- og ungdomsarbejdes virke, herunder statistikker, evaluering og undersøgelser mv.

Uddybning: På det folkeoplysende område findes der kun inden for idrætten en institution (Idrættens Analyseinstitut), som indsamler og genererer national og international viden og dokumentation på området. Den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige børne- og ungdomsarbejde er ikke omfattet af et lignende institutionsmæssigt arbejde.

Det er udvalgets opfattelse, at der er behov for, at hele den folkeoplysende virksomhed understøttes af et lig-

nende institutionsmæssigt arbejde, så folkeoplysningens samfundsmæssige betydning kan styrkes og synliggøres.

Resultater og rapporter fra Videns- og udviklingscenteret kan anvendes af Folkeoplysningens Dialogforum (se forslag 4), ligesom dette forum kan komme med konkrete opgaveforslag til Idrættens Analyseinstitut og Videns- og udviklingscenteret.

Det er vigtigt for udvalget at understrege, at man ikke ønsker, at et eventuelt videnscenter finansieres af Undervisningsministeriets midler til medarbejderuddannelse og konsulentvirksomhed eller af den årlige bevilling til Dansk Folkeoplysnings Samråd til udvikling og omstilling af den lokale folkeoplysning.

Folkeoplysningens Dialogforum

Der kan med fordel etableres et fælles forum for aktørerne på folkeoplysningsområdet, så tendenser, viden og erfaring kan sættes i spil med henblik på at skabe et stærkere og kontinuerligt samspil mellem folkeoplysningsområdets aktører internt samt med eksterne aktører.

Forslag 4:

Undervisningsministeriet tager initiativ til nedsættelse af Folkeoplysningens Dialogforum, som skal styrke samarbejdet mellem folkeoplysningsområdets aktører og offentlige aktører. Dialogforummet forpligtes til at nedsætte en undergruppe med formandskab ved KL, som kan understøtte implementeringen af udvalgets anbefalinger på lokalt niveau.

Uddybning: Folkeoplysningens Dialogforum vil medvirke til en stærkere manifestation af folkeoplysningsområdet og fungere som et organ, der på folkeoplysningsområdets vegne kan medvirke i dialog med statslige instanser samt inspirere til, at folkeoplysningen lokalt udvikles, og lovens intentioner fortsat udleveres.

Dialogforummet kan:

1. Vurdere og formidle aktuelle tendenser på folkeoplysningsområdet
2. Drøfte den praktiske forvaltning af folkeoplysningsloven
3. Skabe grundlag for samarbejde og partnerskaber mellem folkeoplysningsområdets aktører, offentlige aktører og private aktører
4. Bidrage til lokal etablering af nye udviklingsorienterede projekter og partnerskaber.

Folkeoplysningens Dialogforum sammensættes med bred repræsentation, herunder med repræsentanter fra Undervisningsministeriet, den

folkeoplysende voksenundervisning, de frivillige folkeoplysende foreninger, KL, Kulturministeriet med flere. Organisationerne kan lade sig repræsentere af både valgte og ansatte (hvis organisationen har dette).

Folkeoplysningens Dialogforum arbejder på baggrund af dialog, men kan suppleres med eksterne oplæg af forskningsmæssig eller analytisk karakter.

Folkeoplysningens Dialogforum kan nedsætte ad hoc-arbejdsgrupper for at sikre kvalitet, faglighed og effekt af udviklingsrelaterede projekter. Dialogforummet forpligtes til at nedsætte en undergruppe for en toårig periode, bestående af Idrættens Fællesråd, Dansk Ungdoms Fællesråd, Dansk Folkeoplysnings Samråd, Undervisningsministeriet og KL, som skal understøtte implementeringen af udvalgets anbefalinger.

Undergruppen fastsætter selv sine opgaver, men skal især have fokus på følgende:

1. Udvikling af folkeoplysningspolitikker i alle landets kommuner med et indhold, som beskrevet i udvalgets anbefaling nr. 2
2. Analyse af barrierer, som blokerer for foreningslivets yderligere inddragelse i den offentlige opgavevaretagelse, gennem offentligt frivillige partnerskaber
3. Lokal afbureaukratisering, der gør det nemt at være frivillig, for eksempel internetbaserede administrative og kommunikative systemer til foreningsbrug, som samtidig kan

forbedre dataindsamling og vidensdeling

4. Formidling af gode eksempler på reel brugerindflydelse og et aktivt medborgerskab
5. Formidling af gode eksempler på såvel små som store samarbejdsprojekter mellem foreningerne og kommunen.

Udviklingsarbejde

Det fremgår af regeringsgrundlaget "Mulighedernes samfund", at regeringen vil styrke bevidstheden om Danmark som et demokratisk samfund. For at folkeoplysningsaktiviteter fortsat kan medvirke til at løse denne opgave, er der behov for at styrke det udviklingsarbejde om demokratisk medborgerskab og demokratiske kompetencer, der allerede i dag foregår inden for folkeoplysningen.

Forslag 5:

Undervisningsministeriet prioriterer puljemidler til at styrke bevidstheden om Danmark som et demokratisk samfund.

Uddybning: Folkeoplysning skal styrke demokrati og medborgerskab. Det kræver et kontinuerligt udviklingsarbejde med særligt fokus på demokratisk medborgerskab. Udviklingsarbejdet skal evalueres og følges op, så nye initiativer og idéer kan bygge videre på de indsamlede erfaringer.

Statslige kampagner

Staten anvender på flere områder kampagner for at informere befolkningen, eller når der ønskes en adfærdssændring. Det er udvalgets opfattelse, at et samarbejde mellem staten og de folkeoplysende organisationer kan styrke kampagnearbejdet både nationalt og lokalt.

Forslag 6:

De folkeoplysende organisationer inddrages i udmøntningen af statslige kampagner inden for eksempelvis uddannelse, kultur, sundhed, integration og udvikling af demokrati.

Uddybning:

Folkeoplysningsorganisationerne når bredt ud i det danske samfund, og derfor vil inddragelse af de folkeoplysende aktører både hæve kvaliteten i statsligt kampagnearbejde og synliggøre vigtigheden af den folkeoplysende indsats i forhold til det demokratiske medborgerskab.

Det bør være en klar forpligtelse, at de statslige organisationer inddrager folkeoplysningens aktører i et ligeværdigt samarbejde. Det skal være frivilligt for folkeoplysningens parter, om de vil indgå i de statslige kampagner.

Samarbejde mellem Folketinget og folkeoplysningens parter

Der er uprøvede muligheder for at inddrage folkeoplysningens organisationer i et nærmere samarbejde med Folketinget.

Forslag 7:

Folketinget og de folkeoplysende organisationer ser sammen på mulighederne for et formaliseret samarbejde, der styrker den demokratiske debat, herunder eksempelvis afholdelse af borgerhøringer.

Uddybning: Forslaget tager sigte på at skabe en mere borgernær kontakt til det arbejde, der foregår i Folketinget.

Det kan ske på flere måder, og udvalget peger her blot på en enkelt, nemlig anvendelsen af borgerhøringer som en metode, der kan videreudvikles i et formaliseret samarbejde mellem Folketinget og folkeoplysningens organisationer.

Forslaget skal også ses i sammenhæng med muligheden for at inddrage de folkeoplysende organisationer i udmåntningen af statslige kampagner. Gennem en folkeoplysende oplysningsindsats, kombineret med borgerhøringer, sikres det, at kampagnerne når den målgruppe, hvor der er behov for en særlig indsats, for at kampagnen skal have den ønskede effekt.

Nye vilkår for kurser på folkehøjskoler

For at øge højskolernes muligheder for at fremme demokratisk medborgerskab er det udvalgets opfattelse, at der er behov for at ændre på enkelte bestemmelser for kurser på højskolerne. For at imødekomme visse grupper særlige behov for undervisning og læring er der brug for at kunne målrette enkelte kursustilbud til særlige grupper.

Der er behov for, at muligheden for, at højskoleelever kombinerer deres højskoleophold med kompetencegivende eller prøveforberedende undervisning, udvides til også at omfatte en kombination mellem et højskoleophold og undervisning på et sprogcenter.

Endelig er der behov for, at den eksisterende mulighed for erhvervs- og studiepraktik i lov om frie kostskoler udvides til også at omfatte praktisk inden for det frivillige foreningsarbejde, anden folkeoplysning og socialt orienterede NGO-projekter.

Forslag 8:

Nye vilkår for kurser på folkehøjskoler:

- Der gives begrænset mulighed for folkehøjskolekurser for særlige grupper.
- Der gives mulighed for, at sprogundervisning varetaget af et sprogcenter kan indgå i et højskoleophold på lige fod med anden kompetencegivende eller prøveforberedende undervisning.
- Der gives mulighed for, at højskoleelever kan være i praktik inden for de folkeoplysende organisationer og frivillige foreninger.

Uddybning: Forslaget om at give begrænsede muligheder for højskolekurser for særlige grupper kræver en ændring af lov om frie kostskoler. Der tænkes her på grupper, som har særlige behov, og hvor der er brug for etablering af et specifikt forløb, for eksempel visse indvandrergrupper, hvor kulturmødet med fordel kan tilrettelægges på særlig vis inden for højskolens hovedsigte.

På daghøjskoleområdet er der ikke barrierer for at oprette sådanne hold, så her opfordres kommunalbestyrelserne til at benytte muligheden i større udstrækning end i dag.

Forslaget om, at der gives mulighed for at kombinere et højskoleophold med kompetencegivende sprogundervisning, vil styrke højskolernes mulighed for at bidrage til en bedre integration og for et styrket kulturmøde. Ligeledes åbner det mulighed for et konstruktivt

samarbejde mellem sprogskoler, foreningsliv, højskoler og kommuner.

Forslaget om at udvide højskoleelevernes praktikmuligheder vil fremme elevernes forståelse for et aktivt medborgerskab og styrke samarbejdet med det frivillige foreningsliv og folkeoplysningen som helhed.

Udvikling af foreningernes demokrati

De folkeoplysende foreninger bygger blandt andet på foreningsdemokrati og aktivt medlemskab. Foreningsdemokratiet er ikke en statisk størrelse, og derfor må foreningerne fortsat arbejde for at udvikle og styrke dette.

Forslag 9:

Foreninger og oplysningsforbund opfordres til at bidrage aktivt til den fortsatte udvikling af det aktive foreningsdemokrati. Som demokratisk rollemodel må man løbende gennemføre serviceeftersyn og "værditest" af sit eget medlemsdemokrati.

Uddybning: Skal folkeoplysningens aktører kunne spille en styrket rolle med hensyn til demokratisk dannelse og medborgerskab, må de værdier, folkeoplysningen repræsenterer, være tydelige gennem aktørernes virksomhed. At man frivilligt deltager i en folkeoplysende aktivitet, har i sig selv stor værdi, men værdien fordobles, hvis man også bliver en aktiv part i foreningsdemokratiet.

5. Folkeoplysningens rolle i forhold til uddannelse, integration og sundhed

Folkeoplysning bygger på fællesskab og den enkelte initiativtagers idégrundlag. Formålet med henholdsvis den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde er med forskellige midler at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og deltage aktivt og engageret i samfundslivet.

For at folkeoplysningen i øget grad kan bidrage til at løfte nogle af de opgaver og udfordringer, som samfundet står over for, er der behov for, at kommunerne i højere grad kan prioritere særlige indsatsområder, ligesom der ligger et stort uudnyttet potentiale i et øget samarbejde mellem kommunerne og den folkeoplysende virksomhed.

En øget involvering af den folkeoplysende virksomhed i den offentlige opgavevaretagelse har tre grundlæggende begrundelser. For det første er der et stort fokus på ressourcer i de danske kommuner, hvorfor der er interesse for at finde nye veje i opgaveløsningen. For det andet kan foreningslivet generere et stort engagement til udvalgte opgaver, hvilket fører til en mere resourcevenlig opgaveløsning. Og for det

tredje vil et øget samarbejde indplacere den folkeoplysende virksomhed i nye netværk, hvilket udfordrer og udvikler såvel aktiviteter som fællesskaber, der potentielt fører til medlemstilgang til foreningerne.

En grundlæggende ambition i et eventuelt samarbejde mellem kommuner og folkeoplysningens aktører skal være, at forskydningen fra kommunalt regi til foreningsregi motiverer deltagerne/borgerne til at tage større ansvar for eget liv og ansvar for det fælles. Dette er kun muligt, hvis den folkeoplysende virksomhed fastholder de grundlæggende foreningsprincipper.

Det er afgørende, at sådanne samarbejder indgår i fuld frivillighed og med foreninger, som selv vurderer, at de har forudsætninger, engagement, interesse og ressourcer til at indgå i sådanne samarbejder.

Et eventuelt samarbejde mellem kommuner og den folkeoplysende virksomhed skal baseres på klart formulerede skriftlige aftaler. Heri indgår aftaler om formål, værdier, økonomi, evaluering, tilfredshed mv.

Case: Frederiksberg Kommunes lokale rulleskøjteklub har for eksempel haft succes med at arrangere Friday Night Skate, hvor der hver fredag aften inviteres på en cirka 20 km lang rulleskøjtetur gennem byen. Der er i snit mellem 400 og 500 deltagere, hvoraf kun cirka 20 procent er organiseret i en forening.

Case: Erfaringerne fra NGO-organisationen Gam3 viser, at cirka 52 procent af de unge, der har deltaget i projekter iværksat af Gam3, er aktive i det almindelige foreningsliv, tre måneder efter aktiviteten er ophørt. Derudover er en fjerdedel af deltagere i aktiviteter hos Gam3 stadig aktive et år efter aktivitetens ophør. Dette tal skal sammenholdes med, at der blandt teenagere er en generel tendens til frafald. Gam3 er en organisation, der arbejder med idræt på gadeplan ud fra deisen om, at "hvis unge i socialt belastede kvarterer ikke vil komme til den organiserede idræt, så må den organiserede idræt komme til de unge".

Pulje til udvikling og nye initiativer

Foreningslivet udfordres og udvikles i dag i mange nye retninger. Det traditionelle tilbud om deltagelse på et bestemt hold på et bestemt tidspunkt hver uge imødekommer ikke længere alle danskeres behov. Derfor udvikler foreningerne nye organiseringsformer, hvilket blandt andet sker med inspiration fra selvorganiserede grupper, uden at der derved gøres op med foreningstanken. For at folkeoplysningen kan være med til at løfte nogle af de udfordringer og imødekomme den udvikling, der sker i samfundet, er der behov for, at foreningerne kan indgå i et aktivt samspil med hele civilsamfundet, herunder andre frivillige organisationer, det lokale erhvervsliv og de løsere netværk. Derudover er der behov for en fortsat udvikling af nye initiativer/projekter, der kan bidrage til at styrke og forny folkeoplysningen.

Forslag 10:

Kommunalbestyrelsen afsætter en årlig pulje, der giver tilskud til udviklingsarbejde i forbindelse med organiseringsformer, initiativer, foreninger eller projekter med et folkeoplysende sigte. Puljen kan søges af såvel etablerede foreninger som selvorganiserede grupper. Det er op til kommunalbestyrelsen at beslutte puljens størrelse. Hvis ikke-organiserede og andre foreningstyper får bevilliget tilskud efter puljen, skal der kunne anvises lokaler i forbindelse med bevillingen, hvis der er behov herfor.

Uddybning: Foreningsbegrebet har siden lovændringen i 2000 været grundlaget for tilskud efter folkeoplysningsloven. Det er vigtigt at fastholde dette foreningsbegreb, men det er også vigtigt at være åben over for nye organiseringsformer. Aktiviteter opstår i dag også som følge af et pludseligt opstået initiativ, hvorefter man mødes efter aftale over internettet eller via sms. Den traditionelle forening er således ikke altid en nødvendig ramme for en aktivitet. Der er derfor behov for at nytænke rammerne for den folkeoplysende aktivitet. Der bør åbnes for, at aktiviteter arrangeret af mere selvorganiserende grupper tænkes ind i folkeoplysningsloven. Ligesom der bør gives mulighed for, at det organiserede foreningsliv kan udvikle organiseringsformer, der i højere grad kan involvere nye grupper og andre end dem, som traditionelt er medlem af en forening.

Med en sådan pulje får kommunerne også mulighed for at tilgodese tværgående samarbejder mellem foreningsliv, netværk og erhvervsliv. Puljen vil derfor styrke folkeoplysningens muligheder for at løfte nye samfundsopgaver og indgå i nye samarbejder. Erfaringerne viser, at alle parter kan drage nytte af sådanne samarbejder. Særligt de løse netværk kan spille en rolle i den sammenhæng, da de, som ovenstående eksempler viser, kan være indgangen til øget deltagelse i det traditionelle foreningsliv. Puljen kan således også være medvirkende til at sikre et tidssvarende foreningsbegreb.

Ved udformningen af retningslinjer for denne pulje er det vigtigt, at dette sker med inddragelse af brugerne, jævnfør også rapportens forslag 37 om brugerindflydelse, hvorefter brugerne sikres en hørings- og udtaleret vedrørende de kommunale tilskudsregler.

Det er ikke hensigten med en pulje til udvikling og nye initiativer, at kommunerne i den forbindelse skal pålægges øgede udgifter til den frie folkeoplysende virksomhed.

Case: I projektet Frivillige Motionsvenner i Aalborg uddanner man frivillige motionsvenner, der udfører lettere motion med ældre hjemmeboende borgere, som er forhindret i at deltage i motionstilbud uden for hjemmet. Motionsvennerne besøger en ældre medborger mindst én gang om ugen i cirka halvanden time. Herudover inviteres den ældre med til sociale arrangementer som for eksempel "Syng sammen"-eftermiddag og aktiviteter som debatarrangementer, foredrag og gåture i naturen. Uddannelsen til motionsven varer 56 timer og foregår i aftenskolens regi (DOF). Aftenskolen er også koordinator for "parring" af frivillige og modtagere. Projektet foregår i et samarbejde mellem DOF, Ældre hjælper Ældre og Aalborg Kommune. Der er ligeledes etableret et godt samarbejde med genoptræningscentre, socialrådgivere og forebyggende hjemmepleje i kommunen i forbindelse med matchningen mellem motionsven og motionsmodtager. Igennem årene er der uddannet cirka 200 frivillige motionsvenner, der har besøgt cirka 250 ældre medborgere, og kommunen har ydet et tilskud på i alt cirka 220.000 kroner.

Fravigelse af kravet om deltagerbetaling

En barriere for deltagelse i den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige folkeoplysende foreningsliv kan være økonomiske forhold.

Forslag 11:

For at give folkeoplysningens aktører mulighed for at nå udsatte grupper skal kommunen have mulighed for at fravige kravet om deltagerbetaling.

Uddybning: Fravigelse af kravet om deltagerbetaling kræver, at det tydeligt fremgår af de kommunale retningslinjer for tilskud til den folkeoplysende virksomhed, på hvilke områder det kan blive aktuelt med fravigelse af kravet om deltagerbetaling. Kommunen kan som led i sin prioritering af særlige indsatsområder vælge at tilføre midler fra andre relevante sektorer i kommunen.

Foreningsfremmede grupper er ofte karakteriseret ved at befinde sig i lavindkomstområdet. En af forhindringerne for at øge deres deltagelse i såvel foreningsliv som voksenundervisning kan derfor være manglende økonomiske ressourcer. Et middel til at opnå en højere grad af deltagelse i såvel den folkeoplysende voksenundervisning som det frivillige folkeoplysende foreningsliv kan derfor være, at kommunen får mulighed for at fravige kravet om deltagerbetaling.

6. Uddannelse

Case: Mønsterbrydende læringsrum i folkeoplysningen er et forskningsprojekt baseret på en undersøgelse af kursusforløb i daghøjskoler og oplysningsforbund med fokus på at belyse, hvilke kvaliteter der er særlige for den folkeoplysende pædagogik, når det handler om at skabe motivation for læring. Målgruppen i forskningsprojektet var personer på offentlig forsøgelse med en oplevelse af ikke at passe ind i uddannelses-systemet. Målsætningen var at få den enkelte fra offentlig forsøgelse til uddannelse eller arbejde samt at opstille operationelle mål. Det konkluderes i forskningsprojektet, at effekterne for deltagerne blandt andet var øget selvværd, parathed til at møde nye udfordringer samt et ønske om at udvikle nye kompetencer.

Gode udviklingsmuligheder for børn, unge og voksne skal styrke den enkeltes personlige udvikling, beskæftigelse og aktive deltagelse i samfundet. Alle skal udfordres i en læreproces, der udvikler idérigdom og glæden ved til stadighed at kunne dygtiggøre sig. Det er afgørende for at kunne højne videns- og kompetenceniveauet og styrke sammenhængskraften i det danske samfund.

Livslang læring skal fremmes i alle de mange sammenhænge, hvor mennesker lærer nyt og tilegner sig brugbare kompetencer. Det gælder i uddannelserne, i arbejdslivet, i de folkeoplysende organisationer og i forenings- og fritidslivet. Det er et fælles ansvar for alle. Hermed opnås de bedste forudsætninger for et kompetenceløft for alle.

Der er ingen tvivl om, at folkeoplysningen fortsat kan spille en vigtig rolle i forhold til at understøtte og motivere til yderligere læring hos den enkelte og således bidrage til et højere kompetenceniveau hos den enkelte.

Folkeoplysning er baseret på frivillighed, engagement, fællesskab og læring. Motivation er derfor på én gang folkeoplysningens grundlæggende forudsætning og kernekompetence. Ud fra den grundlæggende antagelse, at alle har ressourcer, der kan bidrage til fællesskabet, tager folkeoplysningen udgangspunkt i den enkeltes forudsætninger og arbejder fleksibelt og målrettet med deltagerens sociale, mentale og faglige udvikling. Erfaringerne viser derfor også, at folkeoplysningen har særlige muligheder for at motivere de personer, der i forvejen er mindst motiverede.

Daghøjskolerne spiller en særlig rolle på dette felt i kraft af kombinationen af beskæftigelsessigte og folkeoplysende pædagogik. Daghighøjskolerne har godt fat i målgrupper, der som udgangspunkt ikke er motiverede for læring, men som bliver motiverede gennem daghighøjskoleforløbet og dermed er parate til at deltage i andre folkeoplysende tilbud eller formel kompetencegivende uddannelse.

6.1 Realkompetence

Case: Ifølge idrættens organisationer udvikler deltagerne på træneruddannelserne en række kompetencer og redskaber, som giver gode forudsætninger for at undervise, træne og være leder i idrætsverdenen. Endvidere udvikler deltagerne kompetencer, som er brugbare i forbindelse med uddannelse, arbejde og familieliv.

Det gælder eksempelvis 1) *ledelseskompetence* – evne til at lede andre/noget mere end sig selv: hold, gruppe, forening, familie, organisation, virksomhed, 2) *organisatoriske kompetencer* – evne til at skabe overblik over mange ting på én gang og få tingene til at fungere i fællesskab og 3) *analytiske kompetencer* – evne til at overskue kompleksitet og evne til at finde system, orden eller rød tråd i komplekse strukturer.

I august 2007 vedtog Folketinget nye regler om udbygning af mulighederne for anerkendelse af realkompetence. Heri gives der mulighed for, at de kompetencer, som erhverves uden for uddannelsessystemet, kan godskrives inden for den formelle voksen- og efteruddannelse.

Reglerne betyder, at alle voksne kan bede en uddannelsesinstitution om at vurdere deres reelle kompetencer for at få dem anerkendt i forhold til en voksen- og efteruddannelse.

Det fremhæves, at den enkelte selv har ansvaret for at bidrage med dokumentation af realkompetencerne, og at kompetencevurderingen altid foretages med udgangspunkt i de enkelte uddannelsers mål og adgangskrav.

I folketingsåret 2010-2011 skal bestemmelserne om vurdering og anerkendelse af realkompetencer tages op til revision. Af bestemmelserne fremgår det, at Undervisningsministeriet som led i lovovervågningen gennemfører en undersøgelse med det formål at

Case: KFUM-Spejderne har i samarbejde med Niels Brock Business College udviklet den formelle projektlederuddannelse Scout Academy. Formålet med projektet er at undervise deltagerne i projektledelse, samtidig med at der formuleres og gennemføres et projekt sammen med børn og unge i en udsat position. Børn og unge, der enten er fysisk/mentalt handicappede, nydanskere eller bogligt/socialt udfordrede.

Case: På baggrund af en udtalelse fra Daghøjskolen Vera, hvor en studerende havde gået på et 20 ugers kursus i billedkunst, fik den studerende vurderet dette på et lærerseminarium som svarende til B-niveau i billedkunst.

vurdere, om de nye ordninger har den tilsigtede virkning og kvalitet. I den forbindelse foretages en vurdering af institutionernes rolle og ansvar.

Det er Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at der med de nye regler er taget hul på en væsentlig ny mulighed for at udvikle det danske uddannelsessystem og give en stor gruppe borgere forbedrede muligheder for løbende opkvalificering og videreuddannelse. Da anerkendelsen af realkompetencer fortsat er relativ ny, vil der i de kommende år være et behov for at evaluere og videreudvikle systemet til gavn for borgerne og det danske samfund. Udvalget afventer resultatet af lovovervågningen, og hvilke indsatser undersøgelsen anbefaler at iværksætte for at styrke arbejdet med realkompetencevurderinger. Dog vil udvalget pege på, at der i den kommende undersøgelse sættes fokus på de i forslagene 12-15 nævnte områder.

Opgaver for den folkeoplysende voksenundervisning

Den folkeoplysende voksenundervisning bidrager allerede i dag i høj grad til realkompetencearbejdet i forhold til vejledning, afklaring og dokumentation af deltageres realkompetencer i kraft af deres særlige tilgang til arbejdet. Realkompetencearbejdet har gavnlig effekt i forhold til at øge den enkeltes motivation til yderligere uddannelse, da det synliggør de kompetencer, den enkelte har.

Forslag 12:

Det tydeliggøres, at den folkeoplysende voksenundervisning kan inddrage vejledning, afklaring og dokumentation af deltageres realkompetencer i deres arbejde. Det er i den forbindelse vigtigt at sikre en øget anerkendelse af realkompetencearbejdet i den folkeoplysende voksenundervisning i den øvrige uddannelsessektor. Muligheden for inddragelse af realkompetencer tydeliggøres også i regelgrundlaget for daghøjskolerne.

Uddybning: Ved at tydeliggøre, at realkompetenceafklaring og dokumentation af realkompetencer samt information om mulighederne for anerkendelse er en opgave, den folkeoplysende voksenundervisning kan påtage sig, ønsker udvalget at sætte øget fokus på og styrke realkompetencearbejdet i folkeoplysningen.

Baggrunden for forslaget er at sikre, at de folkeoplysende foreninger og daghøjskolerne kan være aktive medspillere i forhold til at bidrage til at øge borgernes motivation for uddannelse.

På daghøjskolernes område må det også tydeliggøres, at daghøjskolen som hidtil kan inddrage vejledning, afklaring og dokumentation af deltageres realkompetencer. Det er i den forbindelse vigtigt at sikre en øget anerkendelse af realkompetencearbejdet i den øvrige uddannelsessektor.

Kortlægning af vejledningsindsatsen

Det er den enkelte, der selv er ansvarlig for at fremskaffe dokumentation for, hvilke kompetencer vedkommende har. Der er derfor et behov for tilstrækkelig vejledning om de muligheder, der findes, og at den enkelte styrkes til at vurdere, hvilke kompetencer der er relevante, uanset hvor og hvordan de er erhvervet.

Forslag 13:

Der gennemføres en kortlægning af den eksisterende vejledningsindsats, herunder behovet for en mere systematisk vejlednings- og afklaringsindsats forud for en realkompetencevurdering i det formelle uddannelsessystem.

Uddybning: Hvis realkompetencerne skal have gennemslagskraft i de grupper i samfundet, som normalt ikke har brugt det formelle uddannelsessystem, er vejledning og afklaring helt afgørende for selve dokumentationen og den efterfølgende realkompetencevurdering.

Folkeoplysningen har en lang tradition for at sætte fokus på den enkelte deltagers styrker og samtidig løfte deltagerne på områder, hvor de har behov for udvikling. Gennem folkeoplysende uddannelses- og afklaringsforløb kan deltagerne få bedre mulighed for at afklare sig selv og derigennem blive bedre til at dokumentere de kompe-

tencer, der er erhvervet – også uden for folkeoplysningens regi. Denne opgave løser folkeoplysningen allerede i dag over for en række forskellige grupper, men det er udvalgets opfattelse, at der er gode muligheder for, at det udnyttes i langt højere grad. Sker dette, vil det styrke borgernes uddannelsesniveau og derigennem Danmarks internationale konkurrenceevne.

Evaluering af det elektroniske værktøj til dokumentation af realkompetencer

For fire år siden udviklede Undervisningsministeriet i samarbejde med Syddansk Universitet og folkeoplysningens aktører et elektronisk værktøj til dokumentation af de realkompetencer, det er muligt at erhverve inden for det frivillige foreningsarbejde og folkeoplysende voksenundervisning. Udviklingsarbejdet var vanskeligt, da der ikke er tradition for at dokumentere de kompetencer, der erhverves inden for folkeoplysningsområdet, og fordi der ikke forelå megen viden om, hvordan dannelsesmæssige, sociale og personlige kompetencer kan kortlægges.

Forslag 14:

Det eksisterende elektroniske værktøj til dokumentation af realkompetencer, erhvervet inden for folkeoplysningen, evalueres med henblik på at vurdere, om det skal videreudvikles eller ændres, og for at sikre, at det sker i et samspil med videreudviklingen af de generelle it-værktøjer, www.minkompetencemappe.dk og www.realkompetence.dk, så der bliver en klar sammenhæng.

Uddybning: Det er udvalgets opfattelse, at værktøjerne har været et meget nyttigt første skridt på vejen til at gøre realkompetencebegrebet brugbart og relevant over for store dele af befolkningen. Værktøjerne bruges, men ikke i det omfang, der er potentiale for. Det er derfor nu relevant at evaluere det eksisterende materiale.

Bredere vurderingsgrundlag ved anerkendelsen af realkompetencer

Bestemmelserne om anerkendelse af realkompetencer inden for voksen- og efteruddannelse betyder, at vurderingen altid foretages ud fra den enkelte uddannelses mål og adgangskrav. Det er udvalgets opfattelse, at der er behov for at udvide dette perspektiv.

Forslag 15:

Undervisningsministeriet tager initiativ til et udviklingsarbejde, hvor folkeoplysningen sammen med det formelle uddannelsessystem afprøver, hvordan der kan udvikles et bredere vurderingsgrundlag ved anerkendelsen af den enkeltes realkompetencer.

Uddybning: Det er blevet stadig vigtigere, at den enkelte, ud over at besidde en bestemt faglighed, har en række dannelsesmæssige sociale og personlige kompetencer. Det drejer sig for eksempel om at kunne samarbejde, være selvstændig og omstillingsparat, have mod og evner til at kaste sig over nye opgaver og kunne tage personlig stilling. Det har også vist sig, at frafald inden for flere uddannelser ikke først og fremmest sker, fordi de studerende mangler faglige kompetencer, men i høj grad, fordi de sociale og personlige kompetencer ikke er udviklet i tilstrækkeligt omfang.

Gennem folkeoplysende aktiviteter sættes de dannelsesmæssige kompetencer hele tiden i spil og udvikles løbende. Deltagelse i folkeoplysende aktiviteter kan derfor styrke den enkeltes evne og motivation til at gennemføre en uddannelse, også selv om der ikke udvikles specifikke faglige kompetencer.

For at samfundet kan udnytte det potentiale, der ligger i folkeoplysningen, finder udvalget derfor, at der er behov

for, at de dannelsemæssige sociale og personlige kompetencer i højere grad end i dag kommer til at indgå i den samlede vurdering af den enkeltes realkompetencer, også på områder, hvor det ikke er en del af den enkelte uddannelses mål og de adgangskrav, der danner grundlag for vurderingen og anerkendelsen.

7. Integration

Case: Integration fordrer, at mennesker mødes på lige vilkår. I folkeoplysningsarbejdet mødes folk med en interessebaseret tilgang til samværet, og det er interessen for et tema, der samler folk. Gennem samværet om den fælles interesse udfolder kultur-mødet og den demokratiske dannelse sig til glæde og udvikling for de deltagende parter. Integration er således ikke det formål, man mødes om, men er den naturlige ramme, som følger af mødet mellem ligeværdige parter, der hver især bidrager til fællesskabet.

Case: Gennem et udviklingsprojekt har Ishøj Daghøjskole og Ishøj Aftenskole i et samarbejde med kommunen, en boligforening med flere uddannet 37 kvinder med indvandrerbaggrund til miljøambassadører, der medvirker til at udbrede viden om miljø- og klimaspørgsmål i et lokalt boligområde i en proces baseret på dialog og hverdags-erfaringer.

Vellykket integration kræver, at alle føler sig som en del af fællesskabet. Derfor må der arbejdes for at formindske gabet mellem de ressourcestærke danskere med såvel danske som udenlandske rødder og de mindre ressourcestærke. For stor forskel er med til både at vanskeliggøre forholdene i skoler og uddannelsessystemet generelt og fremmer ikke de ressourcetsvages lyst til læring, hvilket fører til øget marginalisering.

Folkeoplysning danner grundlag for kultur møder, hvor deltagelse og medborgerskab er omdrejningspunkterne. Potentialet i dette møde er, at det kan give anledning til, at ens horisont udvides, og ved mødet med andre bliver den enkelte klogere på sig selv og sin omverden. For at kunne forstå og respektere forskelligheden i det samfund, der omgiver os, er det vigtigt, at den enkelte er fortrolig med sit eget kulturelle udgangspunkt. Samfundets øgede mangfoldighed betyder, at det er blevet vigtigere, at den enkelte kender sit eget personlige ståsted og kan træffe valg. Folkeoplysning bidrager til rummelighed ved både at skabe bevidsthed om egne værdier og visioner

og kendskab til det samfund, vi lever i, hvilket er en forudsætning for åbent at kunne møde andre kulturer og værdier.

Et af folkeoplysningens karakteristika er den åbenhed, som også er lovfæstet i folkeoplysningsloven, da det er et krav til både den folkeoplysende voksenundervisning og foreninger inden for det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde.

Hver dag deltager borgere med anden etnisk baggrund end dansk i folkeoplysende aktiviteter og undervisning under folkeoplysningsloven. Her mødes man om en fælles interesse og på tværs af samfundsmæssige grupperinger.

Folkeoplysningsaktiviteterne bidrager derfor allerede i dag til at øge integrationen i samfundet af såvel etniske danskere i socialt udsatte familier som mennesker med en anden etnisk baggrund end dansk, men der ligger et uudnyttet potentiale. For at samfundet kan undgå en stigende marginalisering, er det vigtigt, at der gives mulighed for, at alle kan deltage som aktive borgere i det samfund, de er en

del af, og her kan både det frivillige foreningsliv og den folkeoplysende voksenundervisning bidrage.

Et væsentligt bidrag til at styrke integrationen og sammenhængskraften vil være, at foreningerne i større udstrækning end i dag rekrutterer medlemmer af anden etnisk herkomst end dansk. Integrationen kan ligeledes styrkes, ved at mennesker af anden etnisk herkomst end dansk deltager i den folkeoplysende voksenundervisning og ikke mindst på daghøjskoler.

For at styrke folkeoplysningens integrationsarbejde i både det frivillige foreningsliv og den folkeoplysende voksenundervisning må der sættes fokus på de i forslagene 16-20 nævnte områder.

Prioritering af Undervisningsministeriets puljemidler til medarbejderuddannelse inden for det folkeoplysende område

Arbejdet i de frivillige folkeoplysende foreninger er kendetegnet ved, at både trænere og ledere er frivillig, ulønnet arbejdskraft. De påtager sig et frivilligt

arbejde af lyst, men er ikke nødvendigvis klædt på til at tage integrationens udfordringer op.

Forslag 16:

En del af Undervisningsministeriets puljemidler til medarbejderuddannelse øremærkes til medarbejderuddannelse, der er medvirkende til at give trænere og ledere i foreningsregi bedre redskaber til at håndtere kulturmødet. Undervisningsministeriet opfordres til at indgå et samarbejde herom med Integrationsministeriet.

Uddybning: Trænere og ledere står i foreningsfremmede miljøer over for en række særlige udfordringer, som kræver en særlig indsats for at få de foreningsfremmede børn og unge til at indgå i et fællesskab. Derfor er det vigtigt, at den enkelte træner har de fornødne redskaber til at håndtere kulturmødet. Dette kan afhjælpes gennem efteruddannelse til de frivillige, så de er bedre rustet til at imødegå de

Case: Det Danske Spejderkorps' (DDS) udviklingskonsulenter og frivillige ledere fra andre grupper har hjulpet en gruppe unge indvandrere på Nørrebro i gang med at etablere en spejdergruppe. Spejderarbejdet på Nørrebro var forbundet med en række udfordringer. Blandt andet måtte forventningerne til det at være spejder afstemmes, og derudover var der en sprogbarriere samt et helt andet hverdagsmønster. Nørrebro-spejderne er en succes, men skal det blive en længerevarende succes, er der behov for en del opfølgende arbejde, blandt andet med hjælp til møder og hjælp til at forstå DDS og foreningskulturen.

udfordringer, der kan opstå i arbejdet. Undervisningsministeriet fordeler hvert år midler til medarbejderuddannelse, og forslaget går på at sikre midler heraf til kurser med særligt fokus på kulturmødet.

Hvis dele af midlerne til medarbejderuddannelse prioriteres til dette formål, er det udvalgets opfattelse, at fordelingen skal ske efter den samme fordelingsnøgle, som anvendes ved tildelingen af midlerne i dag.

Udvikling af initiativer, der giver trænere/ledere redskaber til at håndtere kulturmødet

Hvis Undervisningsministeriet prioriterer puljemidler til medarbejderuddannelse med særligt fokus på at give trænere/ledere redskaber til at håndtere kulturmødet, vil der skulle udvikles relevante efteruddannelses-tilbud.

Case: Erfaringer fra en række projekter viser, at en vellykket forældreinddragelse bygger på gensidig dialog. Herigennem kan man imødekomme nydanske forældres mulige forbehold over for det ungdomsliv, der foregår i foreningerne. Både Odense og Køge kommuner har eksempelvis haft stor succes med at åbne de forskellige klubber og foreninger for forældrene med forældreaftener og kaffemøder. Samtidig er det muligt for den enkelte forening konkret at udtrykke, hvilke forventninger der stilles til alle forældre, for eksempel med hensyn til tøjvask, kontingent, kørsel og lignende. Den gensidige dialog kan altså sikre, at der skabes et produktivt tillidsforhold mellem foreningen og forældre med etnisk minoritetsbaggrund, og at foreningernes arbejde i hverdagen bliver lettere.

Forslag 17:

De landsdækkende organisationer, som udbyder medarbejderuddannelse, opfordres til at tænke i udvikling og nye initiativer, der kan give trænere/ledere redskaber til at møde børn/unge og voksne i foreningsfremmede miljøer.

Uddybning: Trænere/ledere vil kunne drage nytte af deltagelse i medarbejderuddannelse med fokus på at få redskaber til at møde børn og unge i foreningsfremmede miljøer, da det vil

kunne medvirke til, at trænere/ledere bevarer motivationen til at arbejde som frivillig. Sådanne initiativer kan også have fokus på, hvordan foreningen i højere grad kan involvere forældrene i foreningsarbejdet.

Inddragelse af forældrene i foreningslivet

Børn og unge, der deltager i foreningslivet, har brug for forældreopbakning, ligesom det frivillige foreningsliv har brug for forældrehjælp. Det kan være i form af enkle ting, såsom at forældrene vil stille op til kørsel til stævner, trøjvask mv. Børn af forældre, der ikke selv har været involveret i foreningslivet og dermed ikke har kendskab til foreningskulturen, kan drage nytte af, at der fra foreningens side bliver gjort en indsats for at øge forældrenes kendskab til, hvad det vil sige at deltage i foreningslivet.

Forslag 18:

Det frivillige folkeoplysende foreningsliv bør arbejde for at involvere forældrene i foreningsarbejdet, med henblik på at børnene kan få den nødvendige støtte og opbakning i hjemmet.

Uddybning: Det er vigtigt, at børn og unge får mulighed for at lære at tage stilling til det liv og det samfund, de er en del af. Med udgangspunkt i aktiviteten styrkes evnen og lysten til at deltage aktivt i samfundslivet i de frivillige folkeoplysende foreninger,

ligesom foreningerne medvirker til mellemfolkelig forståelse og tolerance. Det frivillige folkeoplysende foreningsliv giver børn og unge mulighed for at indgå i et forpligtende fællesskab. Her tilegner børnene sig sociale kompetencer, og som deltager i aktiviteten skaber den unge netværk med positive relationer.

Idræts- og foreningslivet bygger i stor udstrækning på frivillig arbejdskraft og lokalt engagement. Her spiller forældrenes opbakning og støtte en stor rolle. Det er derfor vigtigt, at forældre med etnisk minoritetsbaggrund inddrages aktivt i deres barns fritidsaktiviteter og herigennem får kendskab til de forventninger, der knytter sig til den danske foreningskultur.

Inddragelse af det lokale foreningsliv ved tildeling af projektmidler

Der uddeles i dag puljemidler til integrationsprojekter, hvilket kan have den negative sideeffekt, at den enkelte vælger projektet frem for den lokale forening.

Forslag 19:

Der opfordres til, at ministerierne ved tildelingen af puljemidler til integrationsprojekter i større udstrækning end i dag søger at inddrage det lokale folkeoplysende foreningsliv og den folkeoplysende voksenundervisning, dels for ikke at udøve en unødvendig konkurrence, dels for at sikre projektets efterfølgende forankring.

Uddybning: Den lokale forening kan risikere at miste medlemmer, da de unge i projekter ofte får tilbudt betalt kontingent og udstyr til aktiviteten mv. En negativ følge ved disse projekter kan derfor være, at der efter projektets udløb ikke længere er en lokal forening til at tage imod de unge, der gerne vil fortsætte, hvor projektet slap. Det er derfor vigtigt, at ministerierne forsøger at indgå i et samarbejde med den lokale forening, så den efterfølgende forankring sikres bedst muligt.

Lukkede hold for særlige grupper

I kraft af sin særlige metode når den folkeoplysende voksenundervisning en bred målgruppe i befolkningen, herunder også en del, der normalt ikke deltager i formelt kompetencegivende virksomhed. Derudover kan det være svært at tiltrække foreningsfremmede grupper til det almindelige foreningsliv, idet ukendskab til foreningskulturen kan være medvirkende til, at foreningsfremmede grupper ikke opsøger det frivillige foreningsliv.

Forslag 20:

Kommunalbestyrelserne får mulighed for at give tilladelse til at oprette lukkede hold.

Uddybning: For at styrke integrationsindsatsen er der behov for nye redskaber til at nå foreningsfremmede grupper. Både det frivillige folkeoplysende foreningsliv og den folkeoplysende voksenundervisning kan på den måde

Case: Danmarks Idræts-Forbund og det lokale foreningsliv har fået støtte til projektet Getzsport af Indenrigs- og Socialministeriet (nu Socialministeriet), Kulturministeriet og Integrationsministeriet. Formålet med projektet er at støtte det lokale foreningsliv i at integrere vanskeligt stillede børn og unge i de lokale foreninger i områder, hvor der er en stor koncentration af foreningsfremmede børn og unge. Det kan betyde, at der er svag opbakning til de frivillige ledere/trænere hos forældrene til de deltagende børn. Projektet støtter ved at aflaste de frivillige ledere og kompensere for den manglende forældreopbakning, så de frivillige ikke kører træt i opgaven. Projektet gennemføres i dag i 13 lokalområder, og det er målet, at det udvides til at omfatte alle 37 boligområder, der af Indenrigs- og Socialministeriet og Integrationsministeriet er udpeget som særligt vanskeligt stillede.

Case: Ulkebøl Idræts- og Ungdomsforening har i samarbejde med blandt andet Integrationsministeriet, Sønderborg Kommune og Danske Gymnastik- og Idrætsforeninger (DGI) igangsat et projekt med bevægelse/gymnastik for kvinder med anden etnisk baggrund end dansk og deres børn. Formålet med projektet er at give kvinderne mulighed for at få kendskab til og deltage i den lokale idrætsforening. Ønsket er at dække et behov for disse kvinder for bevægelse og samvær i foreningsregi, da der her er basis for at møde ligestillede. Endvidere er det en god måde at sluse deres børn ind i foreningslivet på. Kvinder og deres børn deltager på gymnastikhold en gang om ugen, hvor mødre og børn træner hver for sig. Der satses på det sociale samvær ved træningen og også ved arrangementer uden for træningen, ligesom man forsøger at være brobygger til andre hold i foreningen eller andre idrætsgrene. Projektet er støttet Integrationsministeriet, Sønderborg Kommune og DGI.

medvirke til at fremme integrationen i samfundet. Som folkeoplysningsloven ser ud i dag, kan det lokale folkeoplysningsudvalg eller kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om godkendelse af virksomhed for en bestemt, afgrænset deltagerkreds inden for den folkeoplysende voksenundervisning. Det fremgår af bemærkningerne til loven, at her særligt tænkes på voksenundervisning for en bestemt, afgrænset deltagerkreds, for eksempel på plejehjem, virksomheder, institutioner og lignende. Det er ikke muligt at godkende lukkede hold i det frivillige foreningsliv efter folkeoplysningslovens regler, som de ser ud i dag.

Med forslaget udvides muligheden for at godkende hold for en bestemt, afgrænset deltagerkreds, hvilket på kort sigt kan virke som segregation i stedet for integration. Dog vurderes det, at det på længere sigt kan være et første skridt på vejen til øget deltagelse, da det langsomt kan give den enkelte det selvværd, der er nødvendig for at turde deltage på et hold, hvor der er adgang for alle. Det bemærkes dog, at muligheden for at oprette lukkede hold målrettet indvandrergrupper ikke kan være en permanent løsning for den enkelte, da målet er, at de skal deltage i de aktiviteter under folkeoplysningsloven, der er åbne for alle.

8. Sundhed

I 2007 fik kommunerne som led i kommunalreformen hovedansvaret for den borgerrettede forebyggelsesindsats helt tæt på den enkelte borger. Derudover fik kommunerne ansvaret for genoptræning og rehabilitering.

Usund livsstil forringer vores livskvalitet og er hvert år skyld i mere end 40 procent af alle dødsfald. For at styrke det forebyggende arbejde er der behov for en samlet indsats, hvor blandt andet folkeoplysningens aktører kan spille en vigtigere rolle, og kommunerne kan med fordel drage nytte af den folkeoplysende virksomhed i forebyggelsesarbejdet.

Nogle borgere, herunder de ressourcesvage borgere, kan have svært ved at indgå i et positivt samarbejde med kommunerne. Det kan have en negativ effekt i forhold til det rehabiliterende og sundhedsfremmende arbejde, og her kan daghøjskolerne, den folkeoplysende voksenundervisning og de frivillige folkeoplysende foreninger spille en rolle. De folkeoplysende aktører kan være de neutrale partnere, der hjælper den enkelte videre efter et endt genoptræningsforløb, hvor den enkelte

samtidig indgår i et forpligtende fællesskab.

Forebyggelse og sundhedsfremme er meget mere end de tilbud, vi finder inden for sundhedsvæsenet. Folkeoplysningens aktører kan spille en væsentlig rolle for sundheden, dels som formidler af kulturbærende aktiviteter, hvor mange grundlæggende værdier og normer bringes i spil, dels som steder, hvor der skabes social sammenhængskraft. Sundhed skal ses som grundlag for det daglige liv, og det er vigtigt med forankring i støttende miljøer og koordinerede indsatser med blandt andet frivillige organisationer.

I den folkeoplysende voksenundervisning, på daghøjskolerne og i det frivillige folkeoplysende foreningsliv foregår der i dag mange aktiviteter, som gavner folkesundheden. Det daglige arbejde i idræts- og børne- og ungdomsforeningerne, herunder for eksempel rollespilsforeninger og spejdergrupper, er hver dag med til at sikre, at tusindvis af voksne, børn og unge bevæger sig og indgår i fællesskaber, hvilket bidrager til såvel fysisk som psykisk velbefindende. Den

Case: DGI har søsat projektet "Gå i Gang". Projektet er et partnerskab mellem fem organisationer, Kræftens Bekæmpelse, DGI, Diabetesforeningen, Gigtforeningen og Trygfonden, med fokus på sundhedsfremme, forebyggelse og socialt fællesskab. Målgruppen er inaktive voksne, der har livsstilssygdomme eller risiko herfor. Målet er at få dem til at dyrke idræt – gerne i en forening. Arbejdet foregår som et samarbejde mellem flere patientforeninger og den enkelte kommune.

folkeoplysende voksenundervisning og daghøjskolerne tilbyder også en lang række aktiviteter med fokus på krop, kost og velvære, diagnosespecifik træning, debat og oplysning om sundhedsfaglige emner. Daghøjskolernes og voksenundervisningens målgrupper kan blandt andet være gravide, personer med fysiske udfordringer som hjerteproblemer, ryglidelser og overvægt og personer med psykiske udfordringer som stress og depression.

Der er imidlertid stadig en stor del af befolkningen, som ikke har taget budskabet om fysisk aktivitet og sund livsstil til sig. Hvis folkeoplysningen i højere grad skal være med til at løfte det generelle sundhedsniveau i denne gruppe, er der behov for, at de folkeoplysende aktører får nye muligheder for at udvikle tilbud til denne målgruppe.

Samarbejde på tværs af sektorer

Erfaringerne viser, at alle involverede parter kan drage nytte af tværgående samarbejde, med henblik på at den enkelte part kan bidrage med det, man er bedst til.

Forslag 21:

For at de folkeoplysende aktører i højere grad end nu kan være med til at styrke befolkningens sundhed, er der behov for, at samarbejdet på tværs af sektorer styrkes.

Uddybning: Folkeoplysningens styrke er, at borgeren indgår i et fællesskab, som den enkelte selv har valgt at være en del af. Derudover er daghøjskolernes, den folkeoplysende voksenundervisnings og de frivillige folkeoplysende foreningers tilbud tæt på den enkeltes hverdag, og det betyder, at det sunde valg er lettilgængeligt for den enkelte, hvilket, ifølge erfaringerne, har stor betydning for deltagelsen. Folkeoplysningens blik for det at skabe rum for deltagelse, handling og refleksion kan skærpes gennem samarbejde, og folkeoplysningen har potentiale til at udvikle sundhedstilbud, der i højere grad forholder sig til deltagerinvolvering og dermed udvikling af handlekompetence.

De forebyggende sundhedsmæssige elementer i folkeoplysningsarbejdet kan med fordel bringes i spil i forhold til indsatserne på andre arenaer som skoler, uddannelsesinstitutioner, virksomheder, kommuner med flere.

Det er i et samarbejde med andre aktører vigtigt, at der sikres medindflydelse for alle parter, da det sikrer en følelse af ejerskab til projektet, hvilket er medvirkende til at bevare engagementet hos den enkelte.

Øget samarbejde mellem de folkeoplysende aktører

Den folkeoplysende voksenundervisning og det frivillige foreningsliv har forskellige spidskompetencer, og hvis disse kombineres i et samarbejde, er det Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at det vil være til nytte for begge parter.

Case: "Løb med DGI" er et samarbejdsprojekt mellem landsforening, landsdelsforeninger og lokale løbforeninger/klubber samt andre frivillige. Løb med DGI er åbent for alle, og det er således ikke en aktivitet, der kun foregår i foreningsregi.

Forslag 22:

Den folkeoplysende voksenundervisning, daghøjskolerne og det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde kan styrkes ved et større samarbejde om det sundhedsfremmende arbejde.

Uddybning: Mangel på motion er en af de fire basale risikofaktorer i den forebyggende indsats. Men en god og helhedsorienteret forebyggende indsats drejer sig ikke udelukkende om at dyrke motion, men også om at lære, hvordan man lever og spiser sundt.

Arbejdet i de frivillige børne- og ungdomsforeninger, herunder særligt spejdergrupper og landbrugs- og naturforeninger, bidrager til, at børn og unge både får rørt sig i naturen og får praktisk erfaring i sammenhængen mellem kost og motion. På samme måde kan folkeoplysende voksenundervisning spille en særlig rolle, da den folkeoplysende sundhedspædagogik tager udgangspunkt i det enkelte individs mulighed for at forandre sin egen situation, og fokus er rettet mod at udvikle borgernes evne til at mestre deres eget liv og sundhed. Den folkeoplysende voksenundervisning og daghøjskolerne kan igennem deres aktiviteter inden for områderne bevægelse og kost og andre sundhedsskabende aktiviteter sørge for tilbud til særlige målgrupper, hvori der ligger mulighed for information og rådgivning.

Idrætsforeningerne bidrager til sundhedsarbejdet i forhold til såvel det fysiske som det psykiske velbefindende. Kerneopgaven i idrætsforeningerne er først og fremmest at tilrettelægge idræt i et fællesskab og dermed bidrage til personlig, social og kulturel udvikling. Det er en kendsgerning, at stadig flere danskere motiverer og begrundet idrætsdeltagelse ud fra et sundhedsperspektiv, og derfor udvikles fortsat nye foreningsaktiviteter med fokus på sundhed og forebyggelse.

Et mere målrettet samspil mellem voksenundervisningen og foreningerne kan forbedre det forebyggende arbejde, idet der er uudnyttet potentiale i, at aktiviteterne i højere grad koordineres mellem aktørerne på det folkeoplysende område. Eksempelvis kan den lokale idrætsforening i et samarbejde med den lokale aftenskole eller Folkeuniversitetet arrangere foredragsarrangementer om krop, sundhed og bevægelse, ligesom et livsstilsforedrag for seniorer hos aftenskolen kan gøre brug af træneren hos idrætsforeningen, som kan bidrage med øvelser, der let kan udføres på trods af eventuelle motoriske udfordringer.

Case: LOF har i samarbejde med FDB med succes afholdt kurset "Groft og Grønt", hvor deltagerne lærer at tilberede sunde måltider med årstidens grøntsager. Aftenskolen danner rammerne for udviklingen af de gode vaner, og deltagerne får inspiration til at arbejde videre med opskrifterne hjemme i deres eget køkken.

9. Fleksibel læring

Fleksible rammer for den folkeoplysende voksenundervisning

Samfundets udvikling går i retning af, at den enkelte i stigende grad har et puslespil, der skal løses for at få fritidsinteresser, arbejdsliv og familieliv til at gå op i en højere enhed. For at få en hverdag til at hænge sammen for en almindelig gennemsnitsdansker med de krav, der stilles af arbejdslivet, samt de krav, den enkelte stiller til sig selv i forhold til sit familieliv, er der behov for, at fritidsinteresser samt kompetenceudvikling kan finde sted, når og gerne hvor det passer den enkelte. Flexibilitet er kodeordet for at fastholde sammenhængen i en gennemsnitsdanskers hverdag.

Forslag 23:

For at sikre øget flexibilitet i den folkeoplysende voksenundervisning anbefaler Folkeoplysningsudvalget, at den eksisterende emnebegrænsning i de fleksible tilrettelæggelsesformer ophæves.

Uddybning: Den folkeoplysende voksenundervisnings traditionelle tilrettelæggelsesformer er udfordret af de øgede krav til flexibilitet, da en stor del af voksenundervisningen er tilrettelagt på en bestemt ugedag på faste tidspunkter.

Den folkeoplysende voksenundervisning har i dag mulighed for at benytte fleksible tilrettelæggelsesformer, hvis disse omhandler væsentlige samfundsrelaterede emner. En af de særlige tilrettelæggelsesformer, de fleksible tilrettelæggelsesformer giver mulighed for at benytte, er fjernundervisning. Denne mulighed anvendes dog ikke meget i praksis, da væsentlige samfundsrelaterede emner egner sig dårligt til fjernundervisning. I praksis er det primært de grundlæggende fag som sprog, it-undervisning mv., der er egnet til at tilrettelægge som fjernundervisning, men som folkeoplysningsloven ser ud i dag, er dette ikke muligt.

Hvis den folkeoplysende voksenundervisning, i højere grad end det er tilfældet i dag, får mulighed for at anvende fleksible tilrettelæggelsesformer, vil

det betyde, at aktørerne får mulighed for at imødekomme deltageres ønske om fleksibilitet. Et fjernundervisningskursus giver den enkelte mulighed for at følge kurset hjemmefra på et tidspunkt, der passer den enkelte. Det vil således være oplagt, at der inden for blandt andet sprogundervisning og it-kurser oprettes fjernundervisningskurser. Hvis emnebegrænsningen ophæves, er det dog samtidig vigtigt, at kravet om en vis fysisk tilstedeværelse på holdundervisning opretholdes, da et væsentligt kendetegn ved folkeoplysningen netop er mødet mellem mennesker.

Prioritering af midler til udvikling af programmer til e-læring

For at fremme fjernundervisning er der en række barrierer, der skal overvindes. Det kræver ressourcer at udvikle programmer, og derudover stiller det store krav til undervisernes kvalifikationer. Dernæst kommer, at der er behov for edb-kendskab hos deltagerne for at kunne drage nytte af fjernundervisningen.

Forslag 24:

Der prioriteres midler til at udvikle programmer, som gør den fleksible læring lettilgængelig for såvel underviser som kursist.

Uddybning: Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS) modtager hvert år en pulje til omstilling og udvikling af den lokale folkeoplysning. Udvalget anbefaler, at DFS prioriterer en del af disse midler til projekter, der har til formål at fremme den fleksible læring, herunder med henblik på udvikling af programmer, som er målrettet fjernundervisning.

10. Afgrænsningen til og samspillet med andre udbydere af læringsaktiviteter

Den folkeoplysende voksenundervisning er ikke i samme udstrækning som tidligere befolkningens eneste mulighed for at få kvalificeret og opgraderet viden. I dag findes der på voksenundervisningsområdet en række andre aktører, der også udbyder læringsaktiviteter for voksne, og da de forskellige aktører opererer under forskellige regelsæt, kan det i visse tilfælde medføre uhensigtsmæssige konkurrencevilkår for den folkeoplysende voksenundervisning.

10.1 Driftsoverenskomster

Udarbejdelse af standarddriftsoverenskomster

En del aktører inden for den folkeoplysende voksenundervisning beskæftiger sig ikke alene med den traditionelle og ikke-formelle folkeoplysende voksenundervisning. Mange udbydere af folkeoplysende voksenundervisning og daghøjskoler tilbyder således også forberedende voksenundervisning (FVU) og ordblindeundervisning for voksne. For at kunne udbyde disse fag kræver det, at den pågældende skole har indgået driftsoverenskomst med VUC. VUC udbyder også selv FVU samt ordblindeundervisning, men er desuden tillagt en myndighedsrolle i relation til driftsoverenskomster, idet VUC afgør, hvem der kan få driftsoverenskomst.

Forslag 25:

Der udarbejdes standarddriftsoverenskomster, som skal anvendes ved indgåelse af driftsoverenskomster på FVU- og ordblindeområdet. Derudover skal der være retskrav på at få en driftsoverenskomst, hvis institutionen/organisationen opfylder specifikke krav om lærer kvalifikationer. Driftsoverenskomsten skal kun kunne bortfalde ved manglende aktivitet. Der skal være klageadgang til Undervisningsministeriet ved afslag.

Uddybning: Det følger af de gældende regler om udbud i henholdsvis FVU-bekendtgørelsen og i bekendtgørelse om ordblindeundervisning for voksne, at regionsrådet i samarbejde med VUC'erne og andre udbydere af FVU og ordblindeundervisning for voksne koordinerer indsatsen i regionen, herunder den geografiske placering af udbuddet og kapaciteten, med henblik på at der er et tilstrækkeligt og varieret tilbud til alle. Regionsrådet hører forud for indgåelse eller opsigelse af

driftsoverenskomst. Før der indgås driftsoverenskomst, indhentes en udtalelse fra uddannelsesudvalget på det enkelte VUC. Der foreslås ikke ændringer i regionsrådets rolle som koordinerende myndighed.

Det er intentionen med reglerne, at FVU og ordblindeundervisning for voksne ved driftsoverenskomst skal udbydes på flere institutionstyper med henblik på et tilstrækkeligt og varieret tilbud til alle.

Det er også fastsat, at der skal gives et tilstrækkeligt tilbud om FVU og ordblindeundervisning, så det sikres, at man kan modtage undervisning inden for en rimelig geografisk afstand og på flere typer af institutioner.

Det er bestyrelserne for de enkelte VUC'er, som skal sikre blandt andet høring af regionsråd, opfyldelse af udbud af undervisning på flere uddannelsesinstitutioner og afstandskriterier ved behandling af ansøgninger om driftsoverenskomster.

Det er Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at den nuværende kon-

struktion er problematisk, da VUC er tillagt en myndighedsrolle, samtidig med at VUC selv er aktør. Med forslaget om standarddriftsoverenskomster sikres ensartethed på området, og at alle, der opfylder visse krav til lærerkvalifikationer, har ret til at få driftsoverenskomst. Derudover sikres det med klageadgang til Undervisningsministeriet, at der er en anden instans til at se på sagen, hvis der skulle opstå tvistigheder.

Forslaget vil medføre lige konkurrencevilkår for alle, ligesom det vil sikre en række nye aktører. Med nye aktører på området vil der formentlig også komme flere deltagere, da de forskellige aktører rammer forskellige typer målgrupper.

Ved en eventuel permanent ordning i forlængelse af forsøgene med FVU-it og FVU-engelsk forudsættes det, at kravene til driftsoverenskomster bliver de samme som nævnt ovenfor.

10.2 VEU-centrene

Tilforordnede fra den folkeoplysende virksomhed i VEU-centrenes centerråd

Med den nye konstruktion af VEU-centrene sikres der en større overskuelighed på tværs af uddannelsesudbudet, så især nye deltagere og deltagere med komplekse uddannelsesbehov kun behøver at henvende sig på ét uddannelsessted for at modtage rådgivning. Konstruktionen indebærer ligeledes, at opgaverne fra de eksisterende lokale voksenvejledningsnetværk overgår til VEU-centrene, og at centrene får en koordinerende rolle i forbindelse med virksomhedsoplysende arbejde, markedsføring, behov for analyser mv. Ligeledes er det hensigten at styrke samspillet mellem institutioner og øvrige aktører på voksen- og efteruddannelsesområdet.

Der er etableret VEU-centre på eksisterende uddannelsesinstitutioner, som er godkendt til udbud af arbejdsmarkedsuddannelser (AMU), og som er omfattet af lov om institutioner for erhvervsrettet uddannelse. Der er etableret i alt 13 VEU-centre, som tilsammen skal dække hele landet.

På hvert VEU-center er der nedsat et centerråd, som skal rådgive bestyrelsen for den pågældende uddannelsesinstitution, som varetager VEU-centerfunktionen, om VEU-centrets virke og sikre, at alle de medvirkende institutioner bidrager til at løse VEU-centrets opgaver. Uddannelsesinstitutioner, som er godkendt til udbud af AMU, forpligtes til at tilslutte sig det VEU-

center, som dækker det område, hvor institutionen har hjemsted, og centerrådet vil således sammensættes af et bestyrelsesmedlem fra hver udbyder af AMU og hvert VUC i centrets geografiske dækningsområde.

Forslag 26:

Centerrådet kan allerede i dag beslutte at udpege tilforordnede uden stemmeret fra for eksempel øvrige aktører på voksen- og efteruddannelsesområdet i det pågældende område. Der opfordres til, at muligheden benyttes i større udstrækning, så der udpeges repræsentanter fra det folkeoplysende område.

Uddybning: Ved etableringen af VEU-centrene koncentrerer alle AMU-udbydere og VUC-centre deres viden og ekspertise, så områdets arbejdsstyrke og arbejdspladser kan tilbydes et mere fleksibelt og effektivt tilbud om voksen- og efteruddannelse. Der er derfor behov for, at alle aktører på voksen- og efteruddannelsesområdet kan være repræsenteret i centerrådene, for at sikre at alle muligheder kan inddrages i centerrådets koordinerende funktion.

10.3 Biblioteker

Fokus på konkurrenceforholdet mellem biblioteker og oplysningsforbund

Mange af de aktiviteter, der i dag udbydes på bibliotekerne, ligner de aktiviteter, der foregår i oplysningsforbundene. Der er derfor risiko for, at bibliotekernes virksomhed kan opfattes som et forsøg på at trænge sig ind på den traditionelle voksenundervisningsområde. Derfor er det Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at et værdiskabende samarbejde mellem biblioteker og den folkeoplysende voksenundervisning skal fremmes, dels for at undgå konkurrerende virksomhed, dels for at drage nytte af hinandens forskelligartede kompetencer.

Forslag 27:

Kommunalbestyrelserne opfordres til at være opmærksomme på konkurrenceforholdet mellem folkebibliotekerne og den folkeoplysende voksenundervisning og på deltagerbetalingens størrelse ved biblioteksarrangementer.

Uddybning: Man bør se positivt på mulighederne for samarbejde mellem folkebiblioteker og den folkeoplysende voksenundervisning, men samtidig bør kommunalbestyrelsen også være opmærksom på konkurrenceforholdet og ikke bidrage til at skabe ulige konkurrencevilkår.

Samarbejde på tværs

Samarbejde på tværs af sektorer kan bidrage til, at begge parter særlige kompetencer udnyttes bedst muligt. Dermed kan et samarbejde være til glæde og gavn for såvel de samarbejdende parter som for brugerne af deres tilbud.

Forslag 28:

Biblioteker og folkeoplysning i kommunerne opfordres til at arbejde sammen om at sikre den bedste udnyttelse af kommunens ressourcer til den livslange læring. Gennem dialog, udviklingsplaner og partnerskabsaftaler mellem de to områder kan der opnås en bedre effekt af den fælles læringsindsats.

Case: Kaffé Fair i Aalborg er et eksempel på et gensidigt berigende samarbejde mellem den folkeoplysende voksenundervisning og biblioteket. Kaffé Fair er en café, der ligger i hovedbibliotekets lokaler og drives af Daghøjskolen FOKUS som et tilbud til unge med sociale problemer. Kaffé Fair kombinerer på klassisk daghøjskolevis beskæftigelses- og uddannelsessigte med en folkeoplysende tilgang. Kaffé Fair driver desuden bibliotekets kantine. Bibliotekets brugere får gennem samarbejdet mulighed for at kombinere biblioteks- og cafébesøg, biblioteket har fået nye brugere, og Kaffé Fairs unge har fået tilhørsforhold til et miljø, som åbner nye perspektiver for dem.

Uddybning: Bibliotekets særlige styrke i oplysningssammenhæng er muligheden for at nå de medborgere, der af den ene eller anden grund ikke kan komme over barrieren til mere formelle undervisningsforløb. Bibliotekets spidskompetencer er informationsfremfindning og informationshåndtering. Så snart man bevæger sig over i en systematisk faglig og egentlig undervisningsmæssig sammenhæng, ligger spidskompetencerne hos oplysningsforbundenes undervisere og i uddannelsessystemet. Den særlige opgave, der kan være fælles fokus på, er at udnytte uformel læring som en indgang til mere formel læring og undervisning, hvad enten det drejer sig om praktiske fag eller

kreative eller inspirationsgivende sammenhænge.

En væsentlig barriere for at etablere et værdiskabende samarbejde er, at bibliotekerne gennemfører en række aktiviteter uden betaling fra deltagerne, mens oplysningsforbundene er afhængige af deltagerbetaling. Det er antagelig en forudsætning for at etablere et partnerskab, at der etableres en regulerende aftale mellem parterne herom. En aftale kan enklest etableres, ved at der udarbejdes en kodeks eller rammeaftale, som udmøntes konkret lokalt.

Udvalget vil pege på flere mulige former for samarbejde:

1. De folkeoplysende organisationers aktiviteter finder sted på biblioteket.
2. De folkeoplysende organisationer inddrager bibliotekerne i deres virksomhed og arrangerer undervisningstilbud, der ligger i forlængelse af bibliotekernes introduktionstilbud. Bibliotekerne og de folkeoplysende organisationer planlægger i fællesskab aktiviteter, der har fælles interesse.
3. De folkeoplysende organisationer og bibliotekerne koordinerer aktivitetsplaner.
4. De fælles aktiviteter markedsføres og gennemføres som fælles aktiviteter, for eksempel foredragsrækker og demokratirelaterede debatarrangementer samt inddragende aktiviteter.
5. Bibliotekerne kan bruges som hvervested for nye kunder til undervisningsaktiviteter i de folkeoplysende organisationer.

11. Afgrænsningen mellem kommerciel virksomhed og folkeoplysende virksomhed

Virksomheder med kommercielt sigte

Det skal fortsat være foreningsbegrebet, som danner grundlag for tilskud efter folkeoplysningsloven. De væsentligste grundprincipper i foreningsarbejdet er frivillighed, demokratisk medleven, nonprofit og fællesskab baseret på fælles interesse. Samtidig understreges nødvendigheden af at udvikle og forny foreningstilbuddene med eksempelvis nye aktiviteter, nye organiseringsformer og nye holdtyper.

Forslag 29:

Det fastholdes, at der ikke kan ydes tilskud efter folkeoplysningsloven til virksomhed med et kommercielt sigte. De folkeoplysende foreninger skal fortsat arbejde for at styrke foreningsfællesskabet.

Uddybning: Med forslaget om, at kommunerne skal have mulighed for at give tilskud til aktiviteter arrangeret af løserne netværk samt aktiviteter ar-

rangeret i et partnerskab med andre aktører, er det vigtigt at understrege, at der ikke skal åbnes for tilskud til kommercielle aktiviteter. Det er vigtigt at sikre, at de kommunale tilskud fortsat går alene til almennyttige formål med et folkeoplysende sigte, hvorfor tilskuddene alene kan medvirke til at styrke og støtte det folkeoplysende arbejde.

I en tid, hvor nogle af foreningernes tilbud bliver mere individualiserede, er det vigtigt, at foreningerne har fokus på at styrke fællesskabet. Det er væsentligt, at foreningerne fortsat udvikler tidssvarende og aktuelle aktivitetstilbud, og at udviklingen foregår på et demokratisk nonprofitgrundlag med henblik på at styrke og udvikle de fællesskaber, som fortsat er foreningslivets primære kerneværdi.

12. Tilskud til folkeoplysende virksomhed

12.1 Forenkling af lokale-tilskudsreglerne

Folkeoplysningsudvalget har drøftet, om en ny folkeoplysningslov bør være en mere overordnet lov med generelle målsætninger for området, hvor kommunalbestyrelsen og lovens brugere udmønter målsætningerne i en lokal folkeoplysningspolitik.

I forlængelse heraf har det været drøftet, om lovens lokaletilskudsregler kan forenkles. Udvalget har i den forbindelse forsøgt at finde en enkel model, der kunne forene såvel brugernes som kommunernes interesser.

Idrættens Fællesråd og KL mener, at en ny folkeoplysningslov bør være en overordnet rammelov med generelle målsætninger for området i stedet for statslig detaljstyring. Disse målsætninger må udmøntes i en lokal folkeoplysningspolitik af kommunalbestyrelsen med inddragelse af lovens brugere. Derfor finder Idrættens Fællesråd og KL, at der bør skabes en højere grad af forenkling og gennemskuelighed i lovens meget detaljerede lokaletilskudsregler med henblik på

at fremme fornyelse, fleksibilitet og bæredygtighed.

Idrættens Fællesråd og KL anbefaler derfor en model, hvor kommunalbestyrelsen som et led i den kommunale folkeoplysningspolitik fastlægger regler om lokaletilskud til de frivillige folkeoplysende foreningers udgifter til egne og lejede lokaler.

I den anbefalede model skal kommunalbestyrelsen for allerede eksisterende lokaletilskud til foreninger med børn og unge under 25 år sikre, at lokaletilskudsordningen for foreningslivet under ét tager udgangspunkt i de nuværende tilskudslofter (mindst 65 procent af driftsudgifterne og maksimumsbeløb per aktivitetstime for henholdsvis haller og andre lokaler).

For ansøgninger om forøgede lokaletilskud kan kommunalbestyrelsen fastlægge regler, som sikrer, at udgifterne hertil kan afholdes inden for en af kommunalbestyrelsen fastsat ramme.

Herudover kan kommunalbestyrelsen beslutte at fastsætte regler om lokaletilskud til lokaler, der anvendes

til aktiviteter for personer over 25 år. Kommunalbestyrelsen skal i sine tilskudsregler tilstræbe, at lokaletilskudet til foreninger, som modtager lokaletilskud og har medlemmer både over og under 25 år, ikke forringes, alene fordi foreningen får flere medlemmer over 25 år.

Dansk Folkeoplysnings Samråd (DFS) anerkender ønsket om en forenkling og større gennemsækelighed i regelsættet, hvis det kan bidrage til at fremme fornyelse, fleksibilitet og bæredygtighed i faciliteternes anvendelse. I forbindelse med en forenkling af regelsættet har DFS med tilfredshed noteret, at Folkeoplysningsudvalget ikke har ønsket ændringer i minimumsprocenten på 75 procent for lokaletilskud til den folkeoplysende voksenundervisning.

Dansk Ungdoms Fællesråd (DUF) finder, at de nuværende regler fungerer efter hensigten. Dog har DUF over for Folkeoplysningsudvalget fremført, at den nuværende lov medfører, at en række kommuner forskelsbehandler foreningerne (jævnfør DUFs rapport "Folkeoplysning og foreningsvilkår i kommunerne"). DUF er bekymret over, at der ydes én lokaletilskudsprocent til nogle foreninger og en anden procent til andre, og ønsker samme lokaletilskudsprocent til alle.

En ændring af de nugældende regler, hvor foreningerne får minimum 65 procent i støtte til drift af egne eller lejede lokaler, vil efter DUFs opfattelse få alvorlige konsekvenser for det lokale foreningsliv. Ved den seneste revision af folkeoplysningsloven i

2000 (L 189) skete der en reduktion af den lovfæstede minimumsprocent fra 75 procent til de nuværende 65 procent, men det var ikke hensigten at nedsætte udgifterne til lokaletilskud, jævnfør bemærkningerne til L 189. DUF har forelagt en rapport for Folkeoplysningsudvalget, der viser, at 37 kommuner har reduceret deres lokaletilskudsprocent siden sidste lovrevision (jævnfør ovennævnte rapport). En ændring af de nuværende regler om lokaletilskud vil efter DUFs opfattelse medføre, at nogle kommuner vil forringe vilkårene for foreningslivet yderligere.

Efter DUFs opfattelse er de bureaukratiske regler, foreningslivet mødes med i nogle kommuner, skabt lokalt og ikke en følge af folkeoplysningslovens regler. DUF forudser, at en fjernelse af de statslige minimumskrav vil medføre en øget bureaukratisering som følge af lokale særregler om differentieret tilskud til forskellige foreningstyper.

Det er ikke lykkedes at opnå enighed i udvalget, men Folkeoplysningsudvalget finder, at det er vigtigt at gøre opmærksom på ovenstående hensyn ved eventuelle senere lovændringer eller afbureaukratiseringstiltag.

12.2 Tilskud til det frivillige folkeoplysende foreningsliv

Folkeoplysningslovens regler om tilskud til det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde lægger op til, at tilskud ydes efter samme generelle regler til alle de frivillige foreninger. I henhold til lovens § 19, stk. 2, kan kommunalbestyrelsen blandt andet yde forhøjede tilskud til særlige aktivitetsformer, ligesom lovens § 6, stk. 2, giver mulighed for at afsætte et beløb, som skal anvendes til nærmere angivne formål inden for lovens område til såvel det frivillige folkeoplysende foreningsliv som den folkeoplysende voksenundervisning. Der lægges derimod ikke op til at indgå samarbejdsaftaler eller partnerskaber med enkelte foreninger.

Forslag 30:

Folkeoplysningslovens tilskudsregler til det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde skal sikre, at kommunerne kan indgå samarbejdsaftaler med foreninger om løsningen af særligt prioriterede opgaver.

Uddybning: Grundlæggende er det Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at tilskudsreglerne om det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde (aktivitetstilskud) fungerer godt og fleksibelt og giver mulighed for at vedtage lokale regler i et samspil mellem kommune og brugere, jævnfør dog forslag 34 om tydeliggørelse af reglerne for tilskud

til politisk og religiøst ungdomsforeningsarbejde.

En række kommuner og foreninger er i stigende omfang interesserede i at indgå aftaler om løsningen af en række samfundsmæssige opgaver inden for blandt andet uddannelse, demokratiaktiviteter, sundhed, forebyggelse og integration. Med forslaget lægges der op til, at kommunerne i højere grad indgår samarbejdsaftaler med foreningerne om specifikke indsatsområder, som kan rummes inden for folkeoplysningslovens formål. Den synergi, der kan opnås ved et øget samspil mellem folkeoplysningen og andre kommunale indsatsområder, bør understøttes af, at kommunen overfører såvel opgaver som tilknyttede økonomiske midler fra andre relevante sektorer i kommunen.

Det er vigtigt, at de nye muligheder ikke fører til et ensidigt fokus på samarbejdsaftaler og partnerskaber til skade for civilsamfundets grundlæggende mangfoldighed. En forenings eksistens og folkeoplysende formål skal fortsat berettigt til en basisfinansiering med lokale- og medlemstilskud til det frivillige folkeoplysende foreningsliv.

12.3 Tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning

Den folkeoplysende voksenundervisning bidrager hver dag til at højne det generelle vidensniveau i samfundet. Glæden ved at dygtiggøre sig kender ingen alder, og i den folkeoplysende voksenundervisning er der rum og plads til alle. Det er vigtigt, at den folkeoplysende voksenundervisning fortsat kan bidrage til, at alle får mulighed for at dygtiggøre sig, og dermed være medvirkende til, at den enkelte får større kompetencer til at begå sig i samfundet.

Det er Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at reglerne om tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning med få reguleringer kan medvirke til at sikre den folkeoplysende voksenundervisning forbedrede muligheder for fortsat at bidrage positivt til samfundet.

Forslag 31:

Kommunalbestyrelsen afsætter årligt en beløbsramme til grundtilskud og særlige tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning.

Uddybning: Kommunalbestyrelsen fastlægger efter objektive kriterier regler for, hvordan grundtilskuddet fordeles mellem de ansøgende foreninger. Kommunalbestyrelsen kan i særlige tilfælde fravige disse regler. Grundtilskuddet anvendes til holdundervisning, herunder handicapun-

dervisning og fjernundervisning samt foredrag. Kommunalbestyrelsen kan fastsætte regler om særlige emner, som ikke kan opnå tilskud. Hold, som finansieret af grundtilskuddet, skal annonceres offentligt og være åbne for alle på tværs af kommunegrænser. Foreningerne skal fortsat afsætte 10 procent til debatskabende aktiviteter. Kommunalbestyrelsen kan fastlægge nærmere regler herom.

Kommunalbestyrelsen kan fastlægge regler om forhøjede tilskud til særlige holdtyper, for eksempel undervisning, der forudsætter små hold. Kommunalbestyrelsen kan i sådanne tilfælde fastlægge regler om holdstørrelser. Derudover kan kommunalbestyrelsen yde tilskud til nedsættelse af deltagerbetalingen for særlige grupper.

Kommunalbestyrelsens tilskud til en forenings udgifter til leder- og lærerløn, foredragshonorar mv. kan i dag højst udgøre en tredjedel, og fremover skal den mindst udgøre 50 procent, jævnfør forslag 33. Kommunalbestyrelsen kan beslutte en højere tilskudsbrøk for handicapundervisning og i sådanne tilfælde fastlægge regler om holdstørrelser.

Inden for lovens rammer og de kommunale regler afgør den enkelte forening deltagerbetaling, ansættelse og afskedigelse af personale, valg af emner og tilrettelæggelsesform, antal lektioner på det enkelte hold samt antallet af deltagere på holdene.

For holdundervisning gælder reglerne i Undervisningsministeriets lønbestemmelser. Foreningen fastlægger

størrelsen på foredragshonorarer, men kommunalbestyrelsen fastlægger regler for afregningen over for kommunen vedrørende foredrag.

Kommunalbestyrelsen har ikke pligt til at yde tilskud til virksomhed, der hører under anden lovgivning, herunder aktiviteter, som naturligt er en del af aktivitetstilbuddet på døgninstitutioner under den sociale lovgivning.

Samarbejdsaftaler om særligt prioriterede opgaver

Folkeoplysningslovens regler om tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning bygger på et tilskud til leder- og lærerløn mv. I henhold til lovens § 6, stk. 2, kan kommunalbestyrelsen afsætte beløb, som skal anvendes til nærmere angivne formål inden for lovens område til såvel det frivillige folkeoplysende foreningsliv som den folkeoplysende voksenundervisning, men der lægges ikke op til indgåelse af samarbejdsaftaler eller partnerskaber med den folkeoplysende voksenundervisning.

Forslag 32:

Folkeoplysningslovens tilskudsregler til den folkeoplysende voksenundervisning skal sikre, at kommunerne kan indgå samarbejdsaftaler med foreninger om løsningen af særligt prioriterede opgaver.

Uddybning: Grundlæggende er det Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at tilskudsreglerne for den folkeoplysende voksenundervisning med implementeringen af ovennævnte forslag 31 vil komme til at fungere godt og fleksibelt. Den folkeoplysende voksenundervisning vil imidlertid kunne bidrage yderligere til at løse en række samfundsmæssige opgaver, såfremt samarbejdsaftaler bliver tydeliggjort som en yderligere mulighed.

En række kommuner og foreninger er i stigende omfang interesserede i at indgå aftaler om løsningen af en række samfundsmæssige opgaver inden for blandt andet uddannelse, demokratiaktiviteter, sundhed, forebyggelse og integration, og med forslaget lægges der op til, at kommunerne i højere grad indgår samarbejdsaftaler med foreningerne om specifikke indsatsområder, som kan rummes inden for folkeoplysningslovens formål.

Hvis kommunen vælger at indgå samarbejdsaftaler med den folkeoplysende voksenundervisning, kan kommunen som led i deres prioritering af særlige indsatsområder vælge at tilføre midler fra andre relevante sektorer i kommunen.

12.4 Forhøjet tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning

For at imødekomme den stigende konkurrence fra AVU og hf-enkeltfag, som efter udvalgets opfattelse udbyder sammenlignelige aktiviteter, foreslås tilskuddet til den folkeoplysende voksenundervisning forhøjet, så tilskuddet fremover er mindst 50 procent af foreningernes samlede udgifter til leder- og lærerløn mv. Dette vil kunne nedbringe deltagerbetalingen.

Finansieringen af de øgede kommunale udgifter til den folkeoplysende voksenundervisning foreslås tilvejebragt gennem reduktion af taxameter-tilskuddene til AVU-forløb og hf-enkeltfag, der ikke afsluttes med prøver og eksamen.

Forslag 33:

Tilskud til AVU-forløb og hf-enkeltfag reduceres for kursister, der ikke går til prøver og eksamen. Provenuet finansierer omlægningen af tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning, så tilskuddet hertil fremover udgør mindst 50 procent af foreningernes samlede udgifter til leder- og lærerløn mv.

Uddybning: Med hensyn til deltagerbetaling for AVU-forløb og hf-enkeltfag er der fastsat nærmere regler om den maksimale deltagerbetaling i bekendtgørelse om deltagerbetaling ved almen voksenuddannelse og almen gymna-

siale uddannelser. Der findes ingen regler for den maksimale deltagerbetaling i den folkeoplysende voksenundervisning. Kommunerne må maksimalt yde et tilskud, der svarer til en tredjedel af foreningernes samlede udgifter til aflønning mv. af ledere og lærere i forbindelse med denne undervisning. Deltagerbetalingen i den folkeoplysende voksenundervisning vil normalt svare til de omkostninger, den enkelte forening har til at afholde kurset, fratrukket det kommunale tilskud. Det medfører, at der kan være store prisforskelle på for eksempel et engelskkursus, alt efter om det er VUC, der udbyder det som hf-enkeltfag, eller om det er en aftenskole, der udbyder det som traditionel folkeoplysende voksenundervisning. Som følge af tilskudssatsens størrelse har deltagerbetalingen i den folkeoplysende voksenundervisning nået et niveau, som af oplysningsforbundene opleves som en hindring for at tiltrække nye potentielle deltagere.

Inden for en række fag på AVU-forløb og hf-enkeltfag er der efter udvalgets vurdering sammenfald med de tilbud, som den folkeoplysende voksenundervisning tilbyder. De folkeoplysende tilbud er dog uden eksamen, mens det er et erklæret mål for AVU og hf som enkeltfag, at disse afsluttes med en eksamen, ligesom AVU og hf-enkeltfag er bundet af centralt fastlagte læseplaner. En del af kursisterne i AVU-forløb og på hf-enkeltfag fuldfører et undervisningsforløb, men undlader at gå til prøve og eksamen. I skoleåret 2007/2008 fuldførte 13.017 kursister et hf-enkeltfag ud af i alt 76.318, men undlod at gå op til prøve

og eksamen, ligesom 21.015 kursister i samme skoleår fuldførte et AVU-forløb ud af i alt 88.733, men undlod at gå op til prøve og eksamen. Det er udvalgets opfattelse, at en del af disse kursister således har deltaget i læringsaktiviteter, som kunne og burde høre hjemme i den folkeoplysende voksenundervisning. Det er udvalgets opfattelse, at en justering af regelgrundlaget vil kunne frigive et trecifret millionbeløb.

Udvalget mener på den baggrund, at der er behov for en reduktion af taxametertilskuddene til AVU-forløb og hf-enkeltfag, der ikke afsluttes med prøver og eksamen, således at denne reduktion finansierer et forhøjet tilskud til den folkeoplysende voksenundervisning.

13. Øvrige forslag

13.1 Tydeliggørelse af reglerne for tilskud til politisk og religiøst ungdomsforeningsarbejde

Tilskud til politisk og religiøst ungdomsforeningsarbejde

Mange kommuner og foreninger oplever, at folkeoplysningslovens regler om tilskud til politisk og religiøst ungdomsforeningsarbejde er uklare, hvilket medfører en del administration, ligesom der kan opstå tvivl om, hvorvidt en forening kan godkendes som folkeoplysende forening. Det nuværende retsgrundlag stammer dels fra selve loven, dels fra en række svar fra undervisningsministeren til Folketingets Uddannelsesudvalg om, at gudsdyrkelse, gudstjeneste, dåb, konfirmation og konfirmationsforberedelse ikke lovligt kan få tilskud fra folkeoplysningsloven.

Forslag 34:

De nuværende regler om tilskud til politisk og religiøst ungdomsforeningsarbejde i forbindelse med en lovrevision gøres tydeligere, således at loven bliver enklere at administrere for kommuner og foreninger.

Uddybning: Formålet er at sikre en mere enkel sagsbehandling for kommuner og foreninger og undgå klagesager. Princippet om en sidestilling af aktiviteter for børn og unge af idébestemt, politisk og religiøs art med anden folkeoplysende aktivitet for børn og unge opretholdes.

Det er derudover nødvendigt med en præcisering af, hvad der kan betegnes som folkeoplysende foreningsarbejde, og hvad der må karakteriseres som ikke-tilskudsberettiget gudsdyrkelse, da et stigende antal religiøse foreninger oplever, at der er store uklarheder i forbindelse med dette.

13.2 Flere lokaler og anlæg til folkeoplysningen

Lokaler omfattet af anvisningspligten

Det er et generelt problem, at lokaler og anlæg, der er finansieret af skatteborgermidler (for eksempel gymnasier, sygehuse og lignende), kun vanskeligt kan benyttes af de folkeoplysende foreninger. Derudover er erhvervsskoler ikke omfattet af anvisningspligten i dag, og det er Folkeoplysningsudvalgets opfattelse, at også disse institutioner fremover skal være forpligtede til at stille lokaler til rådighed for folkeoplysningen.

En række af de institutioner, der i dag er omfattet af anvisningspligten, opkræver en høj betaling fra kommunalbestyrelsen, uanset at det er fastsat i loven, at der kun kan opkræves betaling for el, varme, rengøring og fornødent udstyr. Der er derfor behov for en præcisering af, hvilke udgifter der kan opkræves i forbindelse med anvisningen.

Forslag 35:

Alle lokaler og anlæg mv., der er fuldt finansieret af skatteborgermidler, kan anvises til folkeoplysende virksomhed, og de institutioner, der er omfattet af anvisningspligten, må kun opkræve dokumenterede merudgifter.

Uddybning: For at sikre de folkeoplysende aktørers adgang til de mest egnede lokaler er der behov for, at flere lokaler end i dag indgår i puljen af lokaler, som stilles til rådighed, ligesom der er behov for en præcisering af, hvilke udgifter der kan kræves betalt af kommunen.

Lokale aftaler om benyttelse af lokaler på selvejende institutioner

Mange friskoler, efterskoler og højskoler er i besiddelse af velegnede lokaler, men selv om de til dels er offentligt finansieret, kan der ikke anvises lokaler på disse institutioner til brug for den folkeoplysende virksomhed.

Forslag 36:

Der opfordres til, at kommunalbestyrelsen indgår lokale aftaler med de i kommunen beliggende private, selvejende institutioner om muligheden for, at den folkeoplysende virksomhed kan benytte disse lokaler mod betaling.

Uddybning: Friskoler, efterskoler og højskoler er private, selvejende institutioner, og de skal derfor ikke omfattes af den kommunale anvisningsforpligtelse. Folkeoplysningsudvalget vil dog opfordre kommunerne til at gå i dialog med institutionerne om mulighederne for, at den folkeoplysende virksomhed kan benytte lokalerne, i det omfang institutionerne ikke har disponeret over dem til anden side. Der åbnes således for, at kommunalbestyrelsen i samar-

bejde med de enkelte institutioner kan indgå aftaler om benyttelse af ledige lokaler og udendørsanlæg for den folkeoplysende virksomhed.

13.3 Formel og reel brugerindflydelse

Sikring af foreninger og oplysningsforbunds brugerindflydelse

Der har i årtier været lovregler om brugerindflydelse på folkeoplysningsområdet; under fritidsundervisningsloven i form af voksenundervisningsnævn og fritidsnævn og under folkeoplysningsloven i form af et folkeoplysningsudvalg.

Det har siden 2004 været frivilligt for kommunerne, om de vil nedsætte et folkeoplysningsudvalg, og i de to efterfølgende valgperioder har et stigende antal kommuner fravalgt folkeoplysningsudvalget. Kommunerne uden folkeoplysningsudvalg har typisk valgt i stedet at have brugerindflydelsen direkte via møder mellem det stående udvalg (for eksempel Fritids- og Kulturudvalget) og kommunens foreninger og aftenskoler. I mange af kommunerne er der ligeledes etableret foreningssamråd og samråd for den folkeoplysende voksenundervisning, der formidler brugersynspunkterne til kommunalbestyrelsen og forvaltningen.

Folkeoplysningsudvalget anser det for afgørende, at der i alle kommuner sikres lovens brugere formel og reel indflydelse på kommunens folkeoplysningspolitik.

Forslaget om delegationsret for kommunalbestyrelsen skal ses i lyset af, at overdragelse af kommunalbestyrelsens kompetence til et udvalg med brugerrepræsentation kun kan ske med udtrykkelig lovhjemmel.

Forslag 37:

Brugerne sikres formel og reel brugerindflydelse. Brugerindflydelsen skal sikre foreninger og aftenskoler hørings- og udtaleret om:

- Kommunens folkeoplysningspolitik
- Kommunens budgetforslag på folkeoplysningsområdet
- Kommunens tilskudsregler og -rammer på folkeoplysningsområdet.

Derudover skal kommunalbestyrelsen have mulighed for at delegerer dele af sine beføjelser i henhold til folkeoplysningsloven ud til udvalg eller lignende, hvor lovens brugere er repræsenteret.

Uddybning: Forslaget skal sikre, at der i alle kommuner sikres brugerindflydelse. Det er op til den enkelte kommunalbestyrelse efter høring af lovens brugere at afgøre brugerindflydelsens nærmere udformning. Brugerindflydelsen kan være i form af et fortsat folkeoplysningsudvalg eller et folkeoplysningsudvalgs-lignende organ, men brugerindflydelsen kan for eksempel også foregå gennem en bredere inddragelse af alle kommunens frivillige folkeoplysende foreninger og den folkeoplysende voksenundervisning.

13.4 Folkeuniversitetet

Fleksible rammer for Folkeuniversitetet

Udvalget ønsker, at Folkeuniversitetet kan udvikle og forbedre sine tilbud, og der er derfor behov for en større grad af fleksibilitet i regelgrundlaget.

Der er behov for, at Folkeuniversitetet får mere plads til at tilbyde debatskabende aktiviteter uden at devaluere hovedformålet som forskningsformidlende virksomhed.

Forslag 38:

Der skal skabes mere fleksible rammer end hidtil, så der gives mulighed for at gennemføre andre typer arrangementer end kun forelæsnings- og kursusdobbelttimer og honorere disse i andet end de traditionelle dobbelttimer.

Folkeuniversitetet skal endvidere have mulighed for at udnytte en mindre del af det offentlige tilskud til debatskabende og nyskabende arrangementer mv. inden for Folkeuniversitetets formål. Altså få mulighed for at bruge en vis del af statstilskudet til denne type arrangementer, for eksempel 10 procent (svarende til den pulje, som den folkeoplysende voksenundervisning p.t. har).

Uddybning: Folkeuniversitetets aktiviteter er for øjeblikket udelukkende opdelt og honoreret som dobbelttimer

(2 x 45 minutter), henholdsvis forelæsninger og kurser.

Den faste opdeling i dobbelttimer opleves som en hæmsko for udvikling og er dermed ikke altid hensigtsmæssig i forhold til for eksempel planlægning og gennemførelse af ekskursioner, debatskabende arrangementer mv., og der er behov for mere fleksible rammer til Folkeuniversitetets virksomhed.

Udvalget ønsker at fastholde de traditionelle dobbelttimer i forelæsninger og kurser, fordi de er selve fundamentet i Folkeuniversitetets aktivitet, men ønsker tillige at give Folkeuniversitetet øgede muligheder for at udvikle og afprøve nye tilrettelæggelsesformer, herunder mere eksperimenterende og nyskabende aktiviteter.

Folkeoplysningens samfundsmæssige betydning

Det er folkeoplysningens kerneopgave at give mennesker redskaber til at begå sig i den tid og det samfund, de lever i, så den enkelte ikke bare bliver en passiv tilskuer til tilværelsen, men derimod i stand til aktivt at leve i et moderne samfund.

I 2009 nedsatte regeringen et folkeoplysningsudvalg, hvis opgave det var at se på, hvordan folkeoplysningens samfundsmæssige betydning kan styrkes og synliggøres, så den sammen med foreningslivet i højere grad kan bidrage til sammenhængskraften og myndiggørelse af borgerne samt til uddannelse, integration og sundhed mv.

Folkeoplysningsudvalget har ønsket, at vi skal blive bedre til at formidle de fælles aktiviteter for den enkelte deltager og ikke mindst den samfundsmæssige merværdi, som folkeoplysningen bidrager med. I "En ny fortælling om folkeoplysning" forsøger udvalget at beskrive folkeoplysningens afgørende kvaliteter og mulige fremtidsscenerier.

Med konkrete anbefalinger har udvalget ønsket at tydeliggøre, hvor der kan være behov for moderniseringer og ændringer af lovgivningen. Men lige så vigtigt er det, at udvalget med andre anbefalinger har ønsket at tydeliggøre og inspirere til udvikling, der også kan finde sted inden for lovens nuværende rammer.

Undervisningsministeriet

ISBN 978-87-603-2897-8

9 788760 328978